De historiske hagene på Eiganes

- Før, nå og i fremtiden

STAVANGER KOMMUNE

INNHOLD

Innledning s. 3
Sammendrag av tiltak s. 4
Bakgrunn for planen s. 5
Området i dag s. 6
Planstatus s. 7
Kulturminneplan s. 8
Byhistorie s. 9
Ledaal s.10
Før s.11
Nå s.12
Analyse
Rominndeling s.15
Kevin Lynchanalyse s.16
Vegetasjon s.17
Møblering s.18
Fremtiden s.20
Breidablikk s.21
Før s.22
Nå s.24
Analyse
Rominndeling s.27
Kevin Lynch analyse s.28
Vegetasjon s.29
Møblering s.30
Fremtiden s.32
Munkehagen s.33
Før s.34
Nå s.36
Analyse
Rominndeling s.38
Kevin Lynch analyse s.39
Vegetasjon s.40
Møblering s.41
Fremtiden s.43
Oppsummering s.44
Gangforbindelser s.45
Informasjonsskilter s.46
Vegetasjonsstrategi s.47
Steingarder s.48
Belysningsplan s.50
Møblering s.51
Prioritert tiltaksliste s.53
Kilder s.55
Vedlegg
Vedlegg 2 - Vegetasjonsregistrering
Vedlegg 3 - Kart oppsummering av tiltak

«De historiske hagene på Eiganes» består av Ledaal, Breidablikk, Munkehagen, Holmeegenes og området ved Hermetikkfagskolen og Hermetikklaboratoriet. De representerer en viktig del av Stavangers hage- og parkhistorie og denne historien er det viktig å få synliggjort. Dette er blant annet nedfelt i kommunedelplan for idrett, fysisk aktivitet og naturopplevelse 2010-2022.

Hageanleggene på Ledaal, Breidablikk og Munkehagen, ble anlagt i tilknytning til ærverdige villaer og viser hagekunst fra ulike tidsperioder.

Med historie som kan spores helt tilbake til slutten av 1700-tallet, er Ledaal det eldste hageanlegget av de som er med her. Hagen har hatt skiftende stiler, men i dag er det den opprinnelige barokke stilen som dominerer.

Hagene på Breidablikk og i Munkehagen, ble anlagt i engelsk landskapsstil henholdsvis på slutten av 1800-tallet og omkring 1900 og i begge hagene er hovedtrekkene godt bevart. De ble tegnet av hagearkitekt Poul Holst Poulsson. Han kom til Stavanger i 1856 og er kjent for å ha tegnet en rekke private hageanlegg i Stavanger og også parkanlegg som Bjergstedparken, Sykehusparken og Museumsparken.

Det som i dag kalles Holmeegenes, har tilhørt Kiellandsfamilien lystgård. Låve med forpakterbolig ble oppført her omkring 1870 og var en del av gårdsbruket. Fra omkring 1900 ble det etablert gartneri. Det er utarbeidet en egen plan for dette området og anlegget rundt bygningen vil ferdigstilles i 2015. Derfor omhandles ikke Holmeegenes nærmere her.

Denne rapporten er utarbeidet for å vise historien knyttet til de historiske hagene på Eiganes og få frem forslag om hvordan denne historien kan bringes videre samtidig som områdene kan være attraktive og nyttes til ulike aktiviteter. Det vil være viktig å synliggjøre områdene mye bedre og få frem sammenhengen mellom dem. Videre må det arbeides med utstyr og møblering som både tar hensyn til områdenes stil og øker brukervennligheten.

Vegetasjonen i hagene er viktig og spesielt må trærne vies stor oppmerksomhet, slik at de kan bli ivaretatt på beste måte. Det foreslås også at hagene kan tilføres noe mer frodighet gjennom blomstrende stauder.

Til syvende og sist vil det være viktig at områdene får et vedlikehold som gjør det mulig å vise dem frem på en respektfull måte.

I arbeidet med rapporten, har en hatt møter med og fått innspill fra byantikvar, MUST (Stavanger Museum) og Eiganes og Våland bydelsutvalg.

Personer og organisasjoner som har bidratt
Takk til Knut Langeland som har utført registrering av vegetasjon i parkene. Museum Stavanger (MUST) som har bidratt med kunnskap og bilder.

Knut Langeland (f.1945) er forfatter og fotograf innen hage, hus og kultur. Han har jobbet som konsulent i bevaring av gamle planteressurser for Norsk genressurssenter. Han har derfor en spesiell interesse for gamle ha-geanlegg og tradisjonelle hageplanter. Knut Langeland har skrevet flere bøker og en rekke artikler med hagerelaterte emner. Han har i tillegg vært involvert som konsulent i plantebruk i Horten og Notodden kommune der bydeler er regulert til bevaring. (Praktfulle hager og historiske gods)

Stavanger 17.11.2014

Under er det listet opp hovedtrekkene fra tiltakslisen på s 53-54. Temaene under er de som har høyest prioritet, men det er en rekke andre tiltak i tiltakslisten som også er viktig for helhetsfølelsen av de historiske parkene.

Gangforbindelser
Etablere regulert gangforbindelse mellom Munkehagen og Holmeegenes (s 45 i heftet).
Ruste opp eksisterende gangveier i hagene med ny grus og stålkanter. Det bør etableres en gangvei mellom Breidablikk og Kannik skole, der det i dag er et tråkk.

Informasjonsskilter
Informasjonsskilter ved atkomstene til parkene kan bidra til å invitere folk inn i parken. Skiltene bør vise at parkene er åpne og fortelle litt om historien til hagene og området.

Vegetasjonsstrategi
Det må lages en vegetasjonsstrategi som tar for seg skjøtsel og fornyelse av plantene i hagene. Beskjære trær i siktlinjen mellom hovedporten og Ledaal. Det bør vurderes om noen av busk- og sommerblomstfeltene skal gjøres om til staudebed. Det foreslås å etablere en frukt/nyttehage i arealet mellom Munkehagen og Breidablikk.

Steingarder
Steingardene skal være under tilsyn og sjekkes jevnlig slik at eventuelle ras kan forebygges. Enkelte områder krever restaurering slik tilstanden er nå.

Belysning
Det bør lages en belysningsplan for parkene. På side 50 i heftet er det beskrevet prinsipper for ønsket belysning av parkene. Både Breidablikk og Munkehagen har behov for mer belysning.

Møblering
Møbleringen i hagene er av varierende kvalitet. Det foreslås at det anskaffes benker, bord, avfallsbeholdere og annet utstyr som passer inn i stilen. Munkehagen og Breidablikk trenger flere benker og avfallsbeholdere. I tillegg bør det gjøres en restaurering av en fontene i Munkehagen. En grillplass kan etableres med pergola og offentlig grill i Munkehagen.

Annet
Inngangssonen på Breidablikk bør ryddes for private gjenstander, avfallsbeholdere, gamle trestubber osv. Det kan vurderes om det skal settes opp fuglekasser i enkelte trær på en skånsom måte.

BAKGRUNN FOR PLANEN

Med bakgrunn i kommunedelplan for idrett, fysisk aktivitet og naturopplevelse 2010-2022, er det satt av midler til utarbeidelse av en bevarings- og utviklingsplan for de historiske hagene på Eiganes.

> "Ledaal, Breidablikk og Munkehagen representerer byens kanskje største sammenhengde parkområde. Disse parkene bør utvikles med hensyn til ulike aktiviteter og også tas vare på, ikke minst på grunn av en unik og gammel verneverdig trebestand.
>
> Det bør lages en plan som tar hensyn til historie og bevarte strukturer samt behovet for dagens brukere. En grunnleggende treregistrering, inklusive risikovurdering, ble gjennomført i Ledaal- og Breidablikkparkene i 2008."

Kommunedelplan for idrett, fysisk aktivitet og naturopplevelse 2010-2022.

Området ligger på Eiganes nær Stavanger sentrum. Vi har avgrenset området til å omfatte Ledaal, Hermetikkfagskolen og Hermetikklaboratoriet, samt Breidablikk og Munkehagen. Det vil være hovedfokus på Ledaal, Breidablikk og Munkehagen. Sør for Munkehagen ble det høsten 2014 bygget en lekeplass vist på kartet under.

Holmeegenes er også en del av de historiske hagene på Eiganes. Da det er utarbeidet en egen plan for dette anlegget, vil det ikke bli behandlet i denne planen.

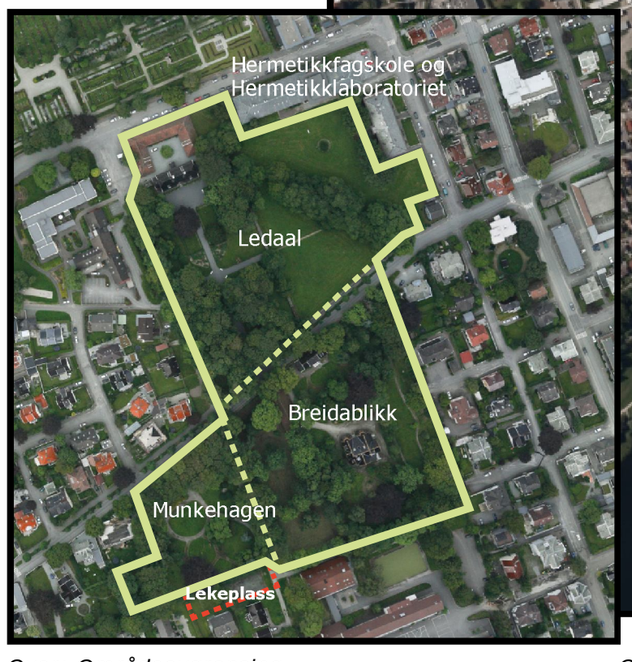

Over: Områdeavgrensing

Over: Oversiktsbilde over Stavanger med planområdet.

Området med de historiske hagene på Eiganes fremstår øde. Dette er et område som folk flest går gjennom på vei til andre steder. Hagene har få besøkende og det kan være litt vanskelig å finne frem, da det ikke er mange skilt fra sentrum. Parkene er gjerdet inne av steingarder, noe som kan medføre at områdene virker private.

Hageanleggene er flotte parker som fortjener at flere legger merke til de. Trebestandene er gamle, store og av en del spennende arter som ellers ikke er å se mye av i gatebildet i Stavanger. Til tross for dette kan parkene virke slitne da buskplantingene er overgrodd eller ikke har fått gode nok vekstvilkår og stiene flyter utover eller er helt gjengrodd av mose.

Ledaal og Breidablikk skal være vedlikeholdsstandardklasse park A, mens Munkehagen er park B i anleggsregistrene til Stavanger kommune. I anleggsregistrene står standarden for vedlikehold som skal følges for hver park beskrevet. Under er Intensjonsbeskrivelsene for park A og B.

Park A har følgende intensjonsbeskrivelse:
"De anlegg i byen som har høyest kvalitet. Er sosiale treffsteder, samt brukes til enkelte arrangementer. Skal gi innbyggerne opplevelsen av ro og stillhet, blomsterprakt, hagekunst og natur mv."

Park B har følgende intensjonsbeskrivelse:
"Park B er sosiale treffsteder, samt brukes til arrangementer. Er tilrettelagt for fysisk aktivitet og har en del av de samme kvalitetene som park A."

Over: Den sørlige delen av hagen på Breidablikk.

Over: Midtaksen på Ledaal på kveldstid.

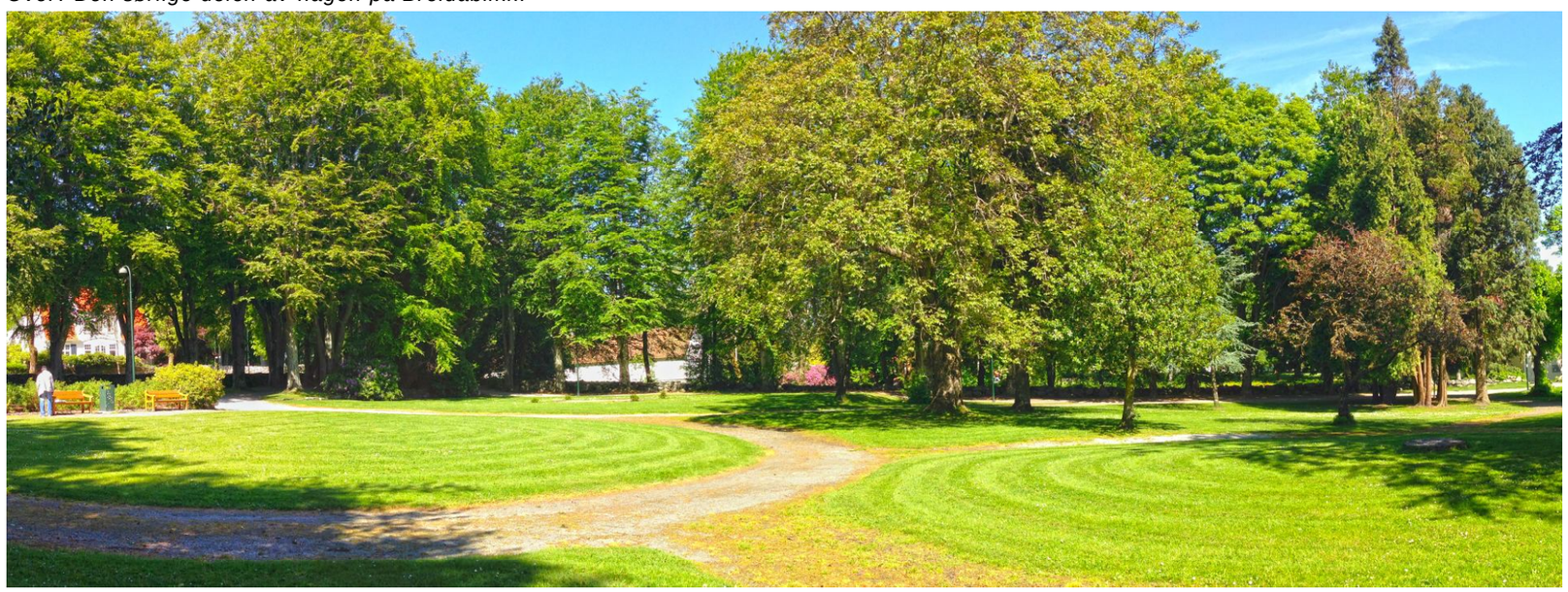

Over: Munkhagens store plener.

PLANSTATUS

Kommuneplan
I kommuneplanen ligger området som friområde. Ledaal, Munkehagen og Eiganesveien ligger under Hensynssone - Kulturmiljø med høy kulturhistorisk verdi. Vurdering og beskrivelse fra kulturminneplanen er vist på neste side. Gjennom området går det en gang-/sykkelvei på østsiden av Breidablikk og en turvei sør for Breidablikk.

Reguleringsplan
Det er to reguleringsplaner som dekker området. En som omfatter Ledaal og en som omfatter Breidablikk og Munkehagen.

Reguleringsplan "Forslag til byplan for stadion - Egenæs kirkegård m.v." vedtatt 04.04.1934, planid 207:

"Arealet mellom Niels Juels gate – Egenæsveien – Erling Skjalgsons gate – gate 305 B –Ledaal innbefattet – utlegges til parkareal reservert for offentlig bebyggelse i den utstrekning som antydet på planen."

Reguleringsplan "Eiganes 6" vedtatt 12.06.2003, planid 1513
Formål som omfatter planområdet fra reguleringsplan:

§ 3 Fellesbestemmelser
3.6 Verdifulle trær og karakteristisk vegetasjon skal søkes bevart. De skal vises på situasjonskart ved plassering av ny bebyggelse og opparbeiding av friområder og andre anlegg. Graving eller fylling nærmere større trær enn 3 m må ikke forekomme.

§ 6 Spesialområder. Bygninger og anlegg som pga historiske, antikvarisk eller annen kulturell verdi skal bevares, - vist på plankartet
6.5 Fortetting av bygningsmassen innenfor spesialområdene tillates dersom denne viser særskilte hensyn og harmonerer med den antikvarisk verdifulle bebyggelse, og på en slik måte at store trær og annen verdifull vegetasjon ikke berøres. Nye enkeltbygninger som oppføres innenfor bevaringsområdet, må harmonere med den eksisterende bebyggelsen med hensyn til størrelse, form, materialbruk og farge. En slik fortetting må utføres så skånsomt at områdets karakter og arkitektonisk utforming opprettholdes. Ved søknad om byggetillatelse skal det foreligge uttalelse fra byantikvaren. Områder for fortetting er vist på illustrasjonsplanen.

6.6 Vegetasjon som skal bevares innenfor spesialområder allmennyttig formål og offentlig formål, f.eks. Breidablikk, er ikke avmerket på plankartet. Innen disse områder skal parksjefen godkjenne tiltak som felling, beskjæring samt grunnarbeider ol. i nærheten av trærne.

§ 8 Offentlig formål:
8.1 Det tillates ikke ny bebyggelse på offentlig område ved Breidablikk.

Kommuneplan

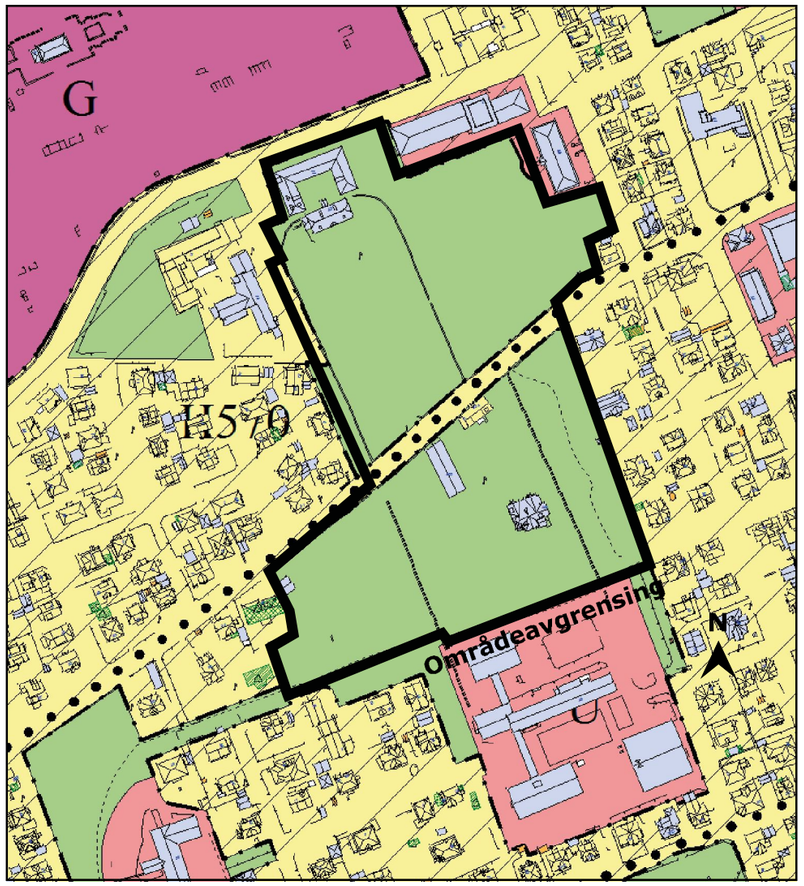

Kommuneplan/Kommunedelplan PBL 2008
- Angitthensyngrense
- Angitthensynsone - Bevaring kulturmiljø
- Båndleggingsgrense nåværende
- Båndlegging etter lov om naturvern - nåværende
- Boligbebyggelse - nåværende
- Sentrumsformål - nåværende
- Tjenesteyting - nåværende
- Grav og urnelund - nåværende
- Kombinert bebyggelse og anleggsformål - nåværende
- Veg - nåværende
- Friområde - nåværende
- Bruk og vern av sjø og vassdrag med tilhørende strandsone - nåværende
- Småbåthavn - nåværende
- Friluftsområde - nåværende

Felles for kommuneplan PBL 1985 og 2008
- Planområde
- Planens begrensning
- Grense for arealformål
- Gang-/sykkelveg - nåværende
- Turveg/turdrag - nåværende
- Farled - nåværende
- Småbåtled - nåværende
- Abc Påskrift områdenavn

Reguleringsplan

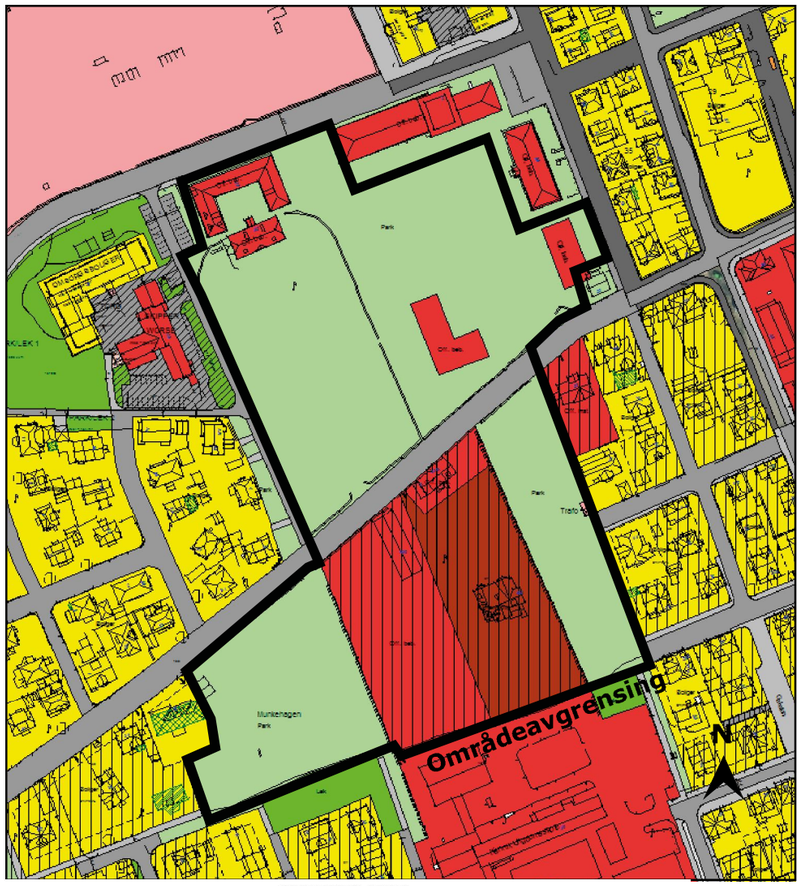

TEGNFORKLARING

1. BYGGEOMRÅDER (PBL. §25.)
- -Områder for boliger m/tilhørende anlegg
- -Område for almennyttig formål
- -Område for offentlig bebyggelse
- -Område for bensinstasjoner

3. TRAFIKKOMRÅDER (PBL §25, 1.ledd nr.3)
- -Kjøreveg
- -Annen veggrunn, rabatt
- -Fortau, gangvei
- -Parkering

4.FRIOMRÅDER (PBL §25,1.ledd nr.5)
- -Park
- -Lek
- -Annet friområde, forhage

6. SPESIALOMRÅDER (PBL §25,1 ledd nr.6)
- -Annet trafikkareal, forhage
- -Komm.tekn. anl, trafo
- -Frisiktsone
- -Område av biat. og kulturell verdi som skal bevares

7. FELLESOMRÅDER (PBL§25,1.ledd nr.7)
- -Felles atkomst

KOMBINERTE FORMÅL (PBL §25,2 ledd)
- -Bolig/Forretning/Kontor

DIVERSE STREKSYMBOLER
- -Planens begrensning
- -Formålsgrense
- -Byggegrense
- -Frisiktlinje
- -Turveg
- -Eksisterende tre som skal bevares
- -Tre som skal plantes
- 12 -Kvartalnummer
- -Avkjørsel
- -Kjøresperre

Planid 207 og 1513

Kulturminneplan

Det er flere objekter som omfattes av kulturminneplanen innenfor planområdet. Objektene er forskjellige typer bygg og hager. Listen nedenfor beskriver objektene og dere vernestatus.

Objektliste:

Objektnr:	Navn:	Byggeår:	Stil, arkitekt, bruk osv:	Vern:
294:	Ledaal, ombyggingen av låvebygningen		okupasjonsmakten brukte låven som garasje. Veggen mot Alex. Kiellandsgt. ble revet og bygd opp igjen i betong med garasjeporter	Nei
295:	Breidablikk, tilflukts-rom	1939	privat tilfluktsrom under hagen med tilkomst fra kjelleren, bygd for familien Berentson høsten 1939 etter råd fra konsul Sigval Bergesen.	Nei
312:	Munkehagen	midten av 1800	hage/park i engelsk landskapsstil av gartner P.H. Poulsson. Huset brant ned i 1979.	Nei
314:	Hagen på Ledaal	1803 tidlig 1860 1930/tidlig 40	opprinnelig symmetrisk barokkhage, endret til lanskapshage av gartner P.H. Poulsson, delvis tilbakeført av Stavanger museum.	Nei
315:	Hagen på Breidablikk	1881	hage i engelsk landskapsstil av gartner P.H.Poulsson	Spesialområde bevaring eller hensynssone iht. plan og bygningsloven
352:	Ledaal, hovedhus og uthus	ca 1800	sommerbolig for G. Schanche Kielland, ark. A. W. Scheel	fredet iht. lov om kultur-minner
353:	Breidablikk, skipsre-dervilla	1882	skibsredervilla, sveitserstil, ark. Henrik Nissen.	Spesialområde bevaring eller hensynssone iht. plan og bygningsloven
492:	Breidablikk, vånings-hus og låve	midten/slutten av 1800	våningshus og låve	Spesialområde bevaring eller hensynssone iht. plan og bygningsloven

Ingen av parkene som inngår i denne planen er fredet. Hagen på Ledaal og Munkehagen ligger under hensynssone bevaring av kulturmiljø i kommuenplanen. Hagen på Breidablikk er regulert til spesialområde bevaring eller hensynsone iht. plan og bygningsloven.

Kommunedelplan kulturminner

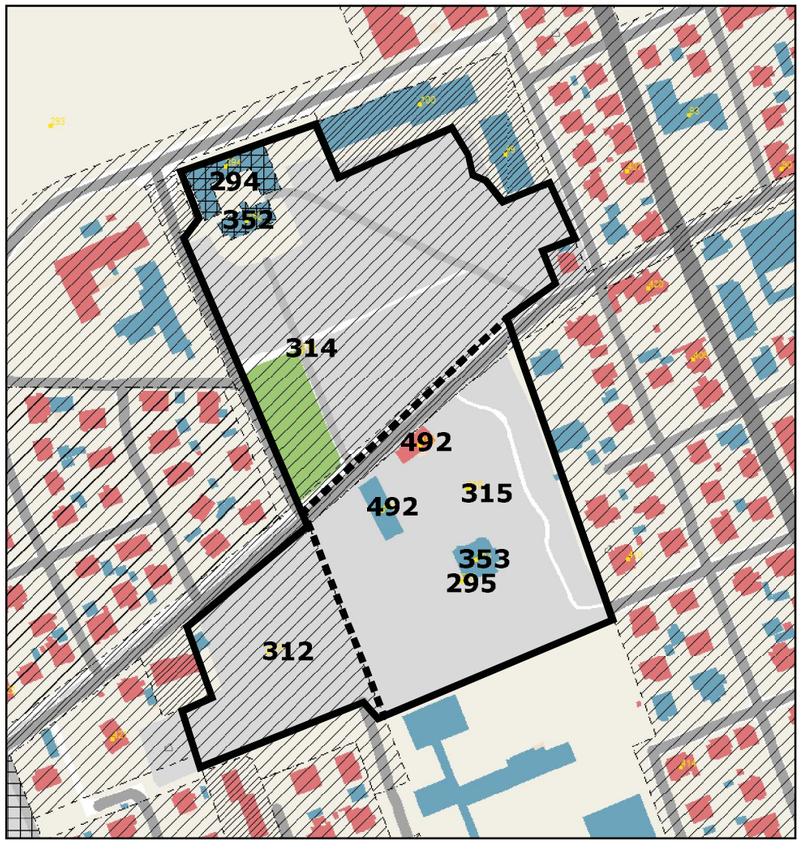

Kommuneplan/Kommunedelplan PBL 2008

- Angitthensyngrense
- Angitthensynsone - Bevaring kulturmiljø
- Båndleggінggrense nåværende
- Båndlegging etter lov om kulturminner - nåværende

Kort om byhistorien fra ca 1607 - i dag

Eiganes

Eiganes ble skjenket til Stavanger by gjennom gavebrev fra kong Kristian den 4. i 1607. Frem til 1771 virket området som beitemark for byens kyr. På dette tidspunktet ble området delt inn i løkker og festet bort til byens borgere. Eiganes besto av steinrik, øde lyngmark og var ikke lett å dyrke. Som betingelse for festeavtalene av løkkene var at alle festene måtte lage steingarder rundt sine løkker, med stein fra marken.
Løkkene ble solgt til byens overklasse som bygde seg bosteder utenfor den trange byen (Munkehagen).

Stavanger by

På 1800-tallet fikk Stavanger oppgangstider av sildefiske og senere av skipsfart. Fra 1890-tallet kom det industrielle nyvinninger som på nytt ga en oppsving. Jærbanen ble åpnet i 1878 og dampskipene overtok for seilskipene. Hermetikkfabrikken, Stavanger Preservering startet i 1873. Veksten fortsatte til 1920-årene og mellomkrigsårene rammet byen hardt. Hermetikkindustrien ga arbeid til ca 8000 arbeidere under første verdenskrig. Men på 1960-tallet forsvant hermetikkindustriens dominerende rolle. Siden 1960 har oljeindustrien tatt over som viktigste næring og arbeidsplass i Stavanger. (Store norske leksikon)

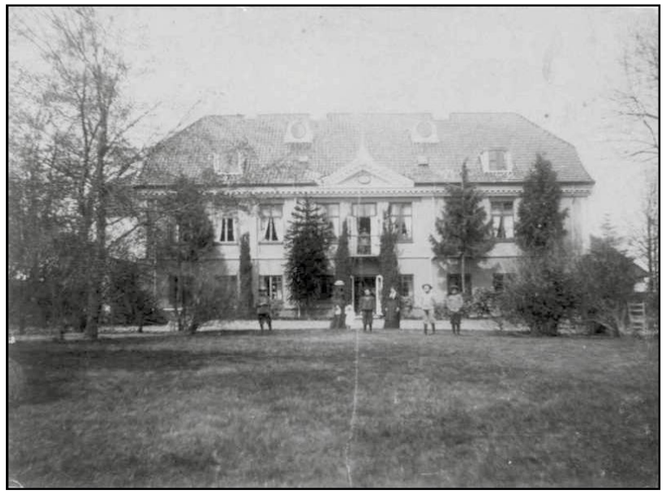

Over: Ledaal, ukjent dato (Digitalt museum)

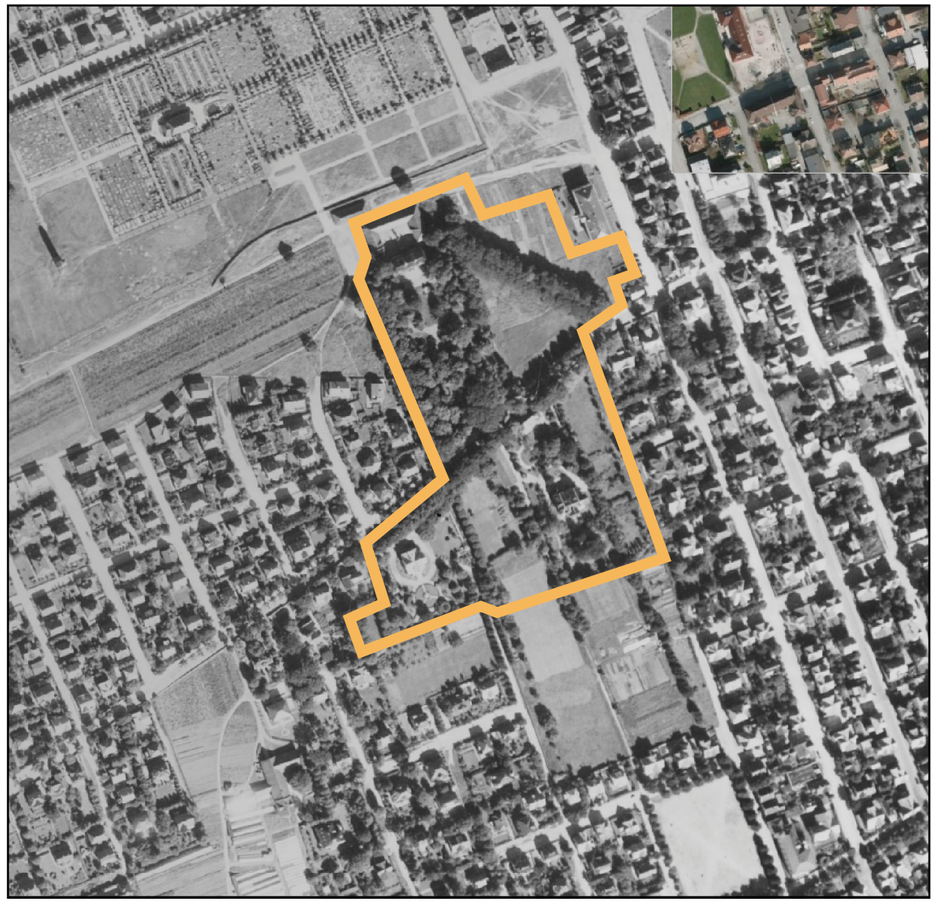

Over: Ortofoto tatt i 1937. Planområdet er markert i gult.

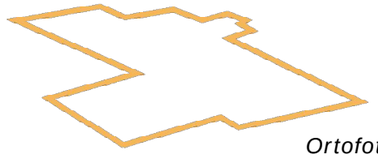

Ortofoto fra 1937

Over: Flyfoto av Widerøe tatt 14.07.1956 (Stavanger byarkiv). Planområdet er merket i gult.

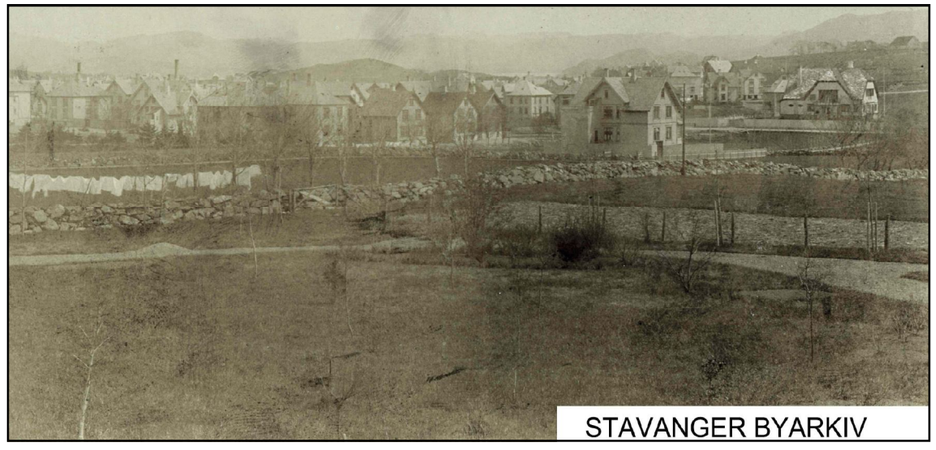

Over: Egenesløkkene og Våland sett fra Munkehagen mot sør-vest tatt 01.04.1902 (Stavanger byarkiv)

LEDAAL

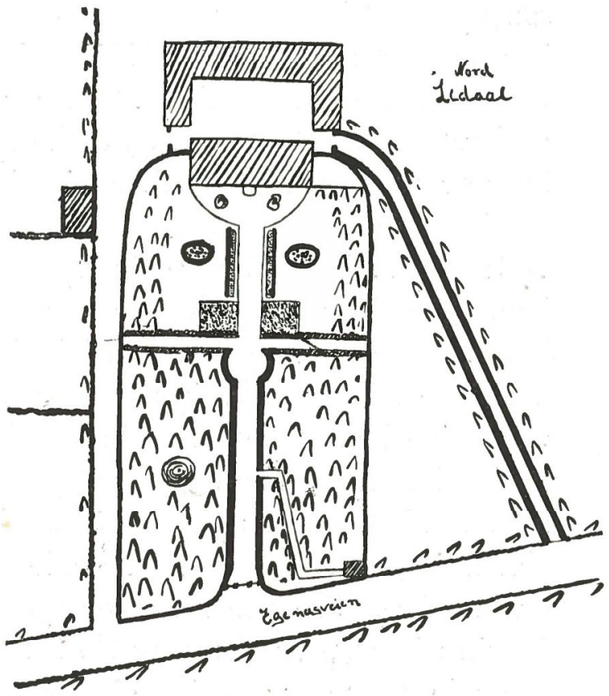

117. *Ledaals have* ca. 1830
Kart tilh. Kielland, Ledaal

16 — Norske haver i gammel tid. II

Ledaal

Konsul Jacob Kielland kjøpte i 1773 en løkke på Eiganes som "tilfluktsted". Han bygde hus, fjøs, løer, gåsehage og park. Sønnen Gabriel Schancke Kielland overtok gården og rev i 1797 alle byggene og bygde en herregård etter danske og engelske modeller. (Knut Fosså)

Den opprinnelige hagen var fra 1773. Den hadde buksbom og blomsterkvarterer, kjøkkenhage og trær. Det er usikkert om det finnes rester av dette igjen i hagen. På begynnelsen av 1800-tallet ble det oppført en barokkhage med parterrer, bøkelund og steingarder. (Riksantikvaren)

I 1863 omgjorde Kapteinløytnant Jacob Kielland stedet fra sommerbolig til helårsbolig. Poul Holst Poulsson fikk i oppdrag å gjøre om den stramme barokkhagen til engelsk landskapsstil. Midtaksen og rette ganglinjer ble fjernet og erstattet med slyngete linjer. Parterrene ble erstattet med et ovalt bed der midtaksen hadde vært. Blomsterbedene ble byttet ut med busker og trær, eviggrønne og blomstrende.

I 1917 ble Ledaal gitt av familien Kielland til Stavanger by og senere til Stavanger museum. Huset betjener nå tre formål, representasjonsbolig for kommunen, herregårdsmuseum og kongebolig. Parken ble restaurert av Arno Berg ca 1930.

Parken er ført delvis tilbake til den opprinnelige barokke hageplanen, hvor midtaksen er sentralt element. Store trær er bevart. Gabriel Schancke Kielland og hustrus gravsted ligger nå i parken. Hovedhuset på Ledaal er ivaretatt av Stavanger museum og fredet (Stavanger museum).

Poul Holst Poulsson (1834-1915)
Poulsson ble født i Christiania i 1834. Han hadde sitt første læreår innen gartneryrke hos en dansk som drev et stort gartneri i Christiania. Deretter dro han til Tyskland hvor han studerte hagekunst. I 1854 kom han tilbake til Norge for å jobbe som anleggsgartner. Det som kjennetegner Poulssons hageanlegg er sirkelrunde bed i midtaksen foran bygningen og konsekvent asymmetri. Poul H. Poulsson slo seg ned i Stavanger og tegnet en rekke hager i byen og ca 80 anlegg i Norge totalt. (Stavanger museum/Årbok) I tillegg til hageplanlegging startet han opp et gartneri og planteskole i Stavanger. Han selv var bosatt i det som i dag er Eiganesveien 14. Poulsson var en periode medlem av Stavanger bystyre og medlem av hovedstyre i Det Norske Misjonsselskap. (Byhistorisk forening)

115. *Ledaal, Stavanger*

121. *Ledaal, centralperspektiv*

120. *Egenesveien ved Ledaal, Stavanger*

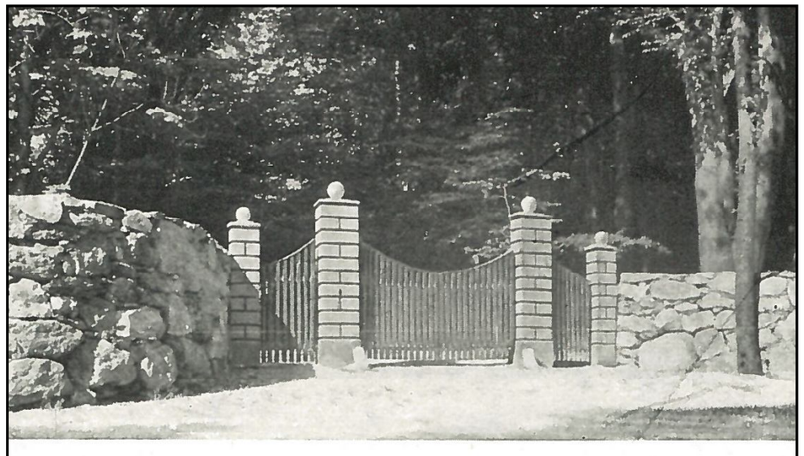

116. *Ledaal, haveporten*

Alle foto (ukjent tidspunkt) og plantegning: Norske haver i gammel tid

Planområdet er avgrenset til å gjelde hagen på Ledaal med gårdsrom og områ-det sør for Hermetikkfagskolen og Hermetikk laboratoriet. Dette er vist som fri-område i kommuneplanen. Stavanger kommune drifter parkanlegget på Ledaal og Hermetikkfagskolen.

Vi starter vår tur gjennom eiendommen i gårdsrommet. Det er et rektangulært rom med et tuntre. Langs den ene veggen av stallen er det variert beplanting. Bakken er dekket av grus. Hovedadkomsten til hagen er i den østre enden av gårdsrommet. Herfra går det også en allé diagonalt mot Eiganesveien.

Når vi kommer inn i hagen, fra gårdsrommet er vi på siden av hovedbygget. Vi kommer til en rektangulær grusplass sentrert rett foran huset med fire benker. Det går en grusvei som en hovedakse fra midten av huset og mot sør. Langs huset, på hver side av grusplassen og hovedaksen er det bed med løk og sommerblomster. Hekker danner et symmetrisk mønster rundt hovedaksen.

Sør for hekkene er det to rosebed som tilsammen former en halvsirkelform. Innenfor hekkene er det en stor blodbøk og en stor barlind. På utsiden av hekke-ne består vegetasjonen av høye trær og noen busker. Trærne danner et tak over områdene. Hele hagen er avgrenset av en steingard.

Over: Gårdsrommet på Ledaal

Over: Hovedaksen mot sør, sett fra front av hovedbygget.

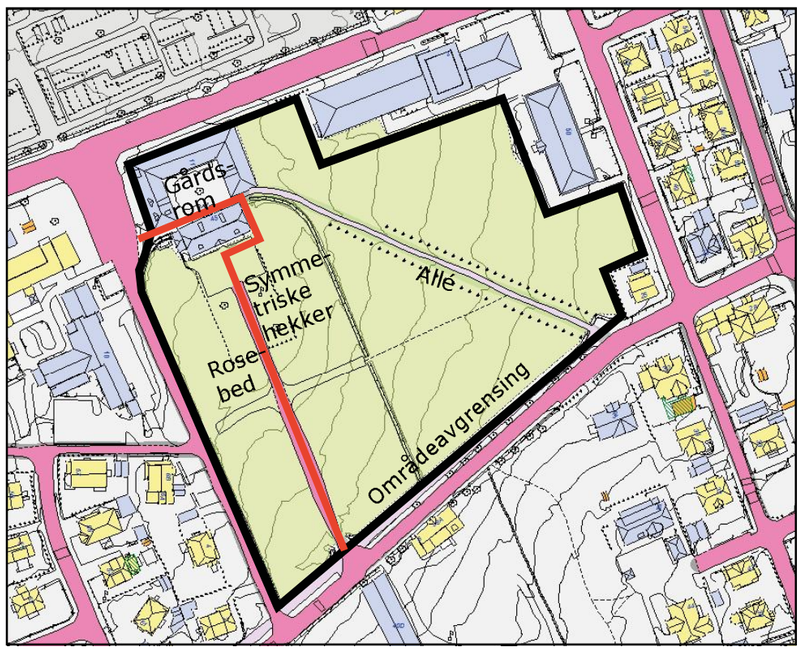

Over: Kartet viser dagens situasjon. Den røde linjen viser turen gjennom hagen som beskrevet i teksten.

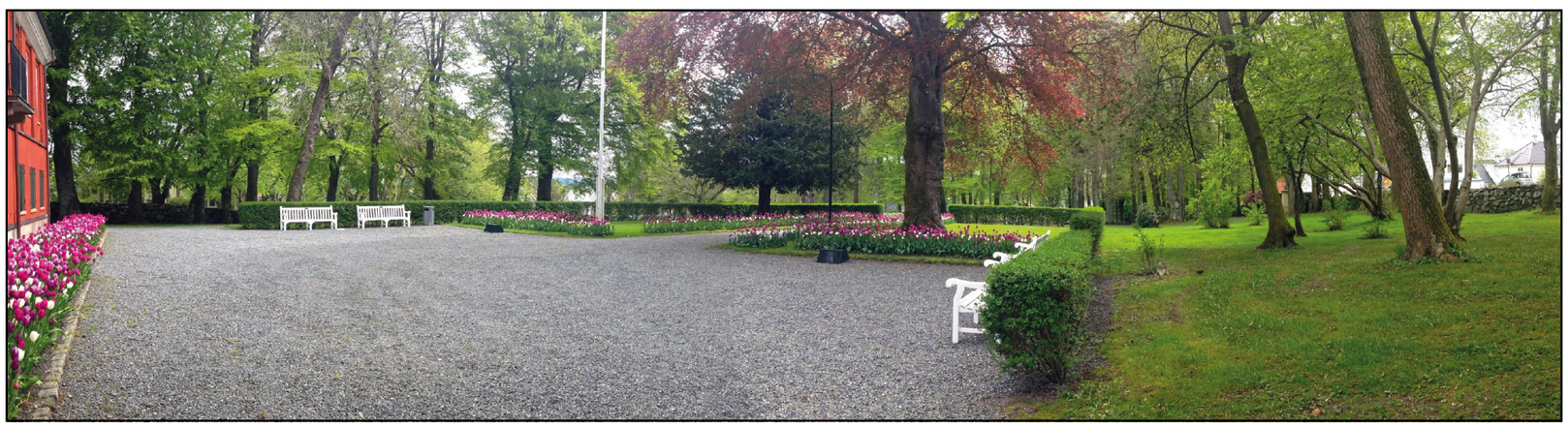

Over: Grusplass og symmetriske hekker.

To hovedgangakser møtes, en nord-sør og en øst-vest, vinkelrett midt i hagen. Plassen i møtepunktet er sirkulær og består av grusdekke. Her er det plassert fire benker mot hverandre. I tverraksen som går øst/vest er det i den ene enden en port i steingarden. I den andre enden er Kiellandfamiliens gravplass.

Den sørlige delen av parken består i hovedsak av store trær. Vi kan ane at trærne danner to rekker midtstilt på hver side av hovedaksen. Noen trær danner en sirkel i hagens sørvestlige hjørne. Dette kan ha vært et lysthus formet av trær. Langs steingarden i sørøst er det en åpen plen som er avskjermet av lave greiner mot resten av skogområdet.

Over: Hekkene sett fra porten i øst.

Over: Kiellands gravplass i vest.

Over: Tre og buskområdene ved siden av hekkene.

Over: Møtet mellom hovedgangakser.

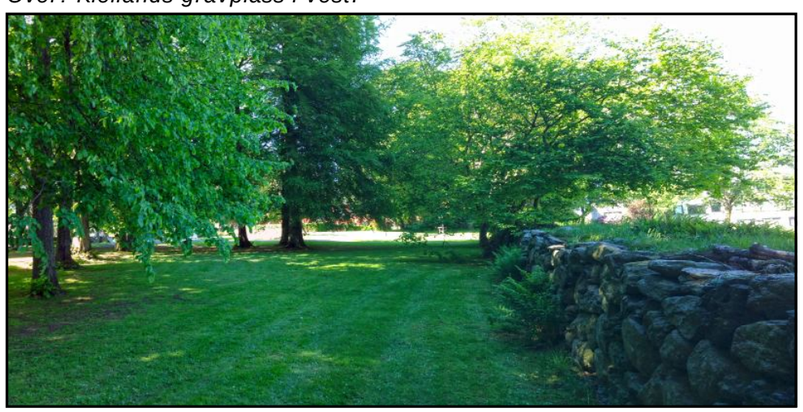

Over: Tre og buskområdene ved siden av hekkene.

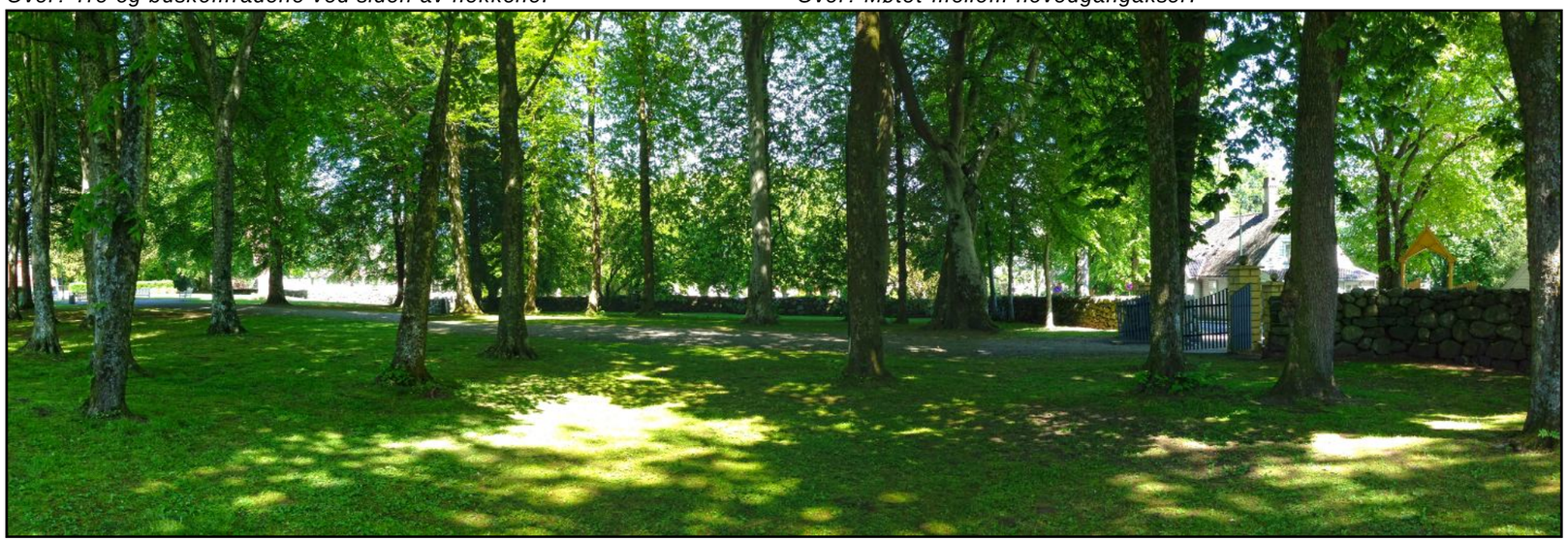

Over: Lukket skogområde sør i hagen.

Utenfor steingarden i øst, er det en stor gressplen. Denne deles av en almeallé som går diagonalt fra gårdsrommet på Ledaal og til Eiganesveien. Mot sør begrenses området av en steinmur.

Over: Til høyre i bilde er låveveggen til Ledaal. Til venstre i bilde ligger Hermetikkfagskolen.Området mellom består av plen og et stort kirsebærtre.

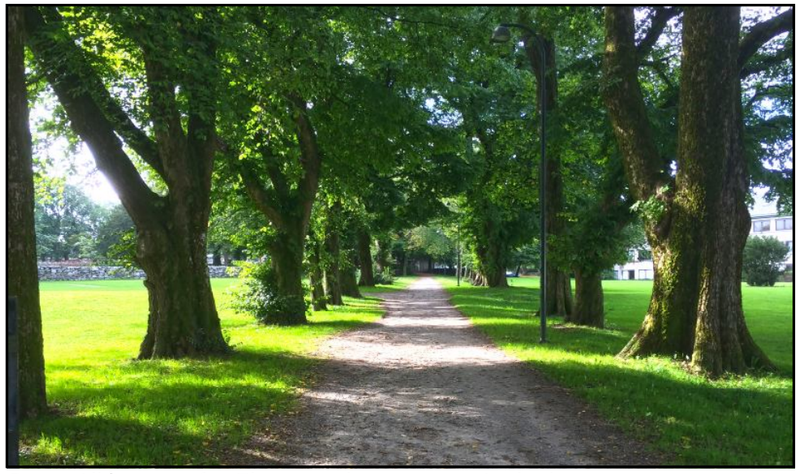

Over: Alléen sett fra Eiganesveien opp mot Ledaal

Over: Plenområdet øst for Ledaal. Bak i bilde kan steinmuren mot Ledaal skimtes.

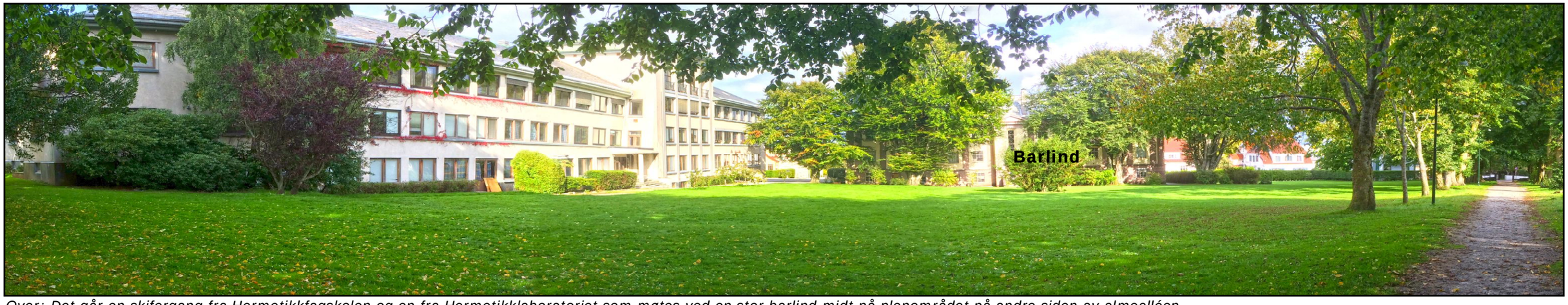

Over: Det går en skifergang fra Hermetikkfagskolen og en fra Hermetikklaboratoriet som møtes ved en stor barlind midt på plenområdet på andre siden av almealléen.

Rominndeling

Rom 1: Gårdsrommet er et strengt definert rom med husvegger på alle sider. Rommet oppleves likevel åpent det er et tre med liten bladmasse som sammen med lave vegger og skrående tak gjør at rommet henvender seg oppover.

Rom 2: Rommet blir avgrenset av en steingard i øst og av hekker og husvegg i vest. Området mot steingarden i nord oppleves lukket som følge av store trær som danner et "tak". Området mot parterrehekken i vest består av buskvegetasjon i plenen og oppleves åpent.

Rom 3: Dette rommet består av en åpen plass er avgrenset av ligusterhekker og husveggen i nord. I sør fører hovedaksen oss inn i rom 5. Rommet virker åpent, men med innslag av høye trær.

Rom 4: Rommet avgrenses av en steingard i vest og hekk i øst. Dette rommet ligner på rom 2 i vegetasjon men oppleves noe mer luftig. Dette kommer av trær som har lettere bladmasse og slipper mer lys inn.

Rom 5: Dette rommet går på tvers av hagens lengde. Det markerer et skille i karakter i hagen; den formale delen nærmest boligen som fremstår strammere og tydelig barokkinspirert, og den "trepregede" delen mot sør. Det oppleves åpent, da det er et stort plenareal uten trær mot porten i øst.

Rom 6: Rommet oppleves lukket, men det er luftig og høyt under trekronene.

Rom 7: Dette rommet er åpent og henvendt mot gressplenen over steingarden i øst.

Rom 8: Rommet består av en åpen gresslette mot sør. Den er skjermet av steingarden i sør og alléen i vest.

Rom 9: Rom 9 er stort og består av åpne flater. Alléen er en tydelig avgrensing mot rom 8. I sørøst er hekker avgrensing mot nabotomt og vei, mens et buskfelt avgrenser rommet mot Hermetikklaboratoriet. Mot nord er det flytende overgang inn mot Hermetikkfagskolen.

Rom 10: Rommet er avgrenset av låven på Ledaal, steinmur, vei og Hermetikkfagskolen. Det oppleves åpent til tross for et stort tre midt i rommet.

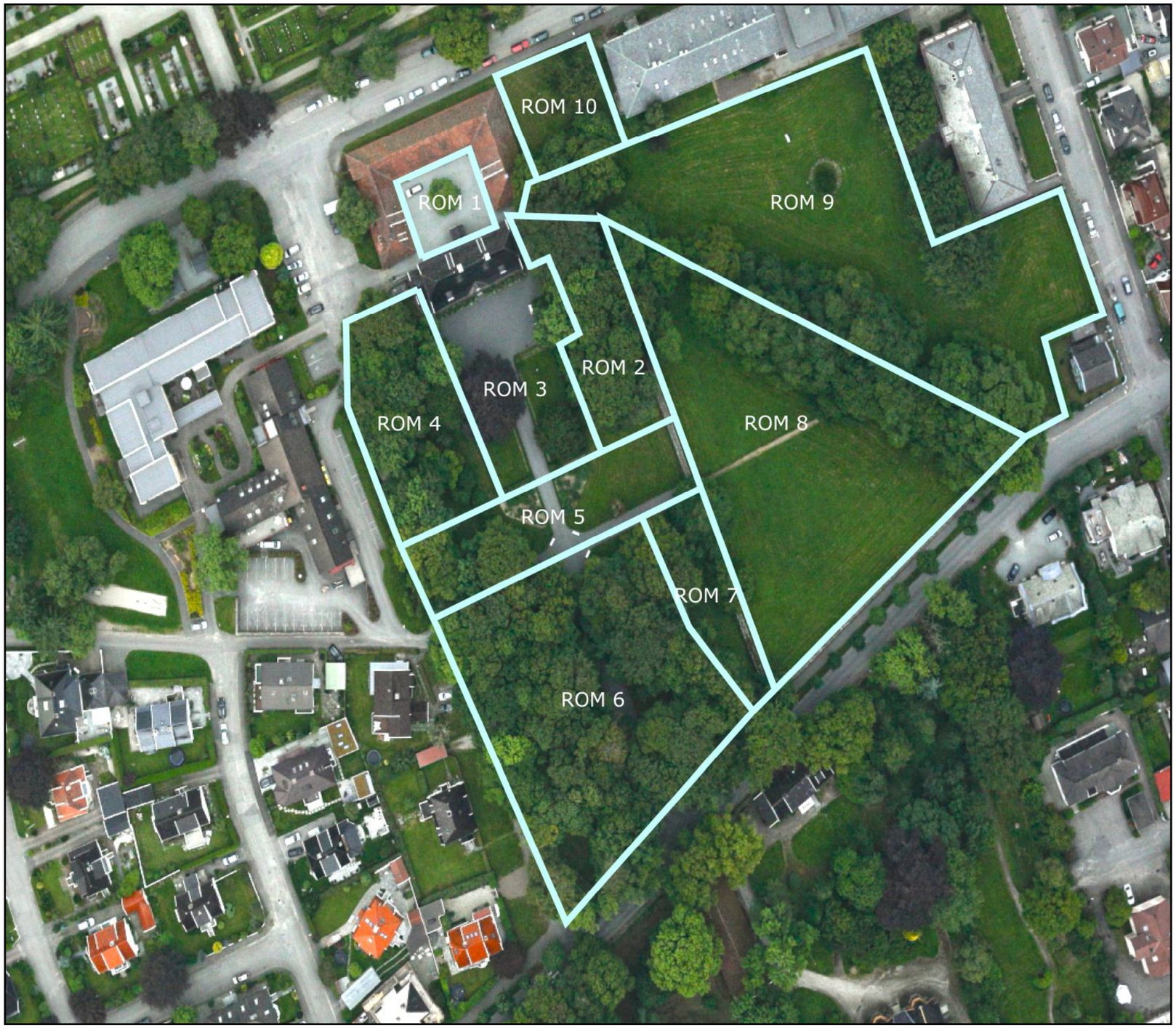

Over: Rominndelingsanalyse

Kevin Lynch analyse

Denne analysen er basert på Kevin Lynch sin metode beskrevet i ”Image of the City”. Metoden tar for seg bruken og opplevelsen av anlegget på et overordnet plan.

Tegnforklaring

	Landemerker	-	Referansepunkter
	Node	-	Steder av interesse, møteplasser, torg, kryss
	Kanter	-	Grenser eller barrierer, visuell eller fysisk
	Stier	-	Der brukeren beveger seg
	Adkomst	-	Adkomster til området

Landemerker
Hovedbygningen på Ledaal oppfattes som er landemerker som man lett kjenner igjen og kan orientere seg etter.

Noder
Det er seks steder på Ledaal som folk naturlig møtes: det er gårdsrommet mellom bygningene, grusplassen foran hovedbygningen, krysset der aksene møtes midt i hagen, Kiellands gravplass og hovedporten i sør, samt porten inn til alléen.

Kanter
De tydeligste kantene i hagen er steinmurene som omringer hele hagen. Men også husveggene og hekker kan anses som kanter da disse deler opp hagen og forhindrer ferdsel. Veggene på Hermetikkfagskolen og Hermetikklaboratoriet danner også kanter.

Stier
Gangveiene går i to akser som krysser hverandre midt i hagen. Dessuten går det også en gangvei diagonalt fra gårdsrommet og mot Eiganesveien.

Adkomster
Det er flere adkomster inn til området, hvorav tre peker seg ut som hovedadkomst. En hovedadkomst til gårdsrommet og en til hagen og en via allèen. Det er i tillegg tre adkomster inn til parkområdet rundt Hermetikkfagskolen og Hermetikklaboratoriet.

Bruk

Parken blir brukt av museumsgjester og turgåere. Hagen blir også brukt til lunsjpauser og til å lese eller sole seg på plenen om sommeren, men kanskje mest til hundelufting. Det er ikke mye aktivitet i parken. Hagen er åpen for almennheten, men oppleves lukket og privat sannsynligvis på grunn av høye steinmurer, porter og mangel på tydelig skilting.

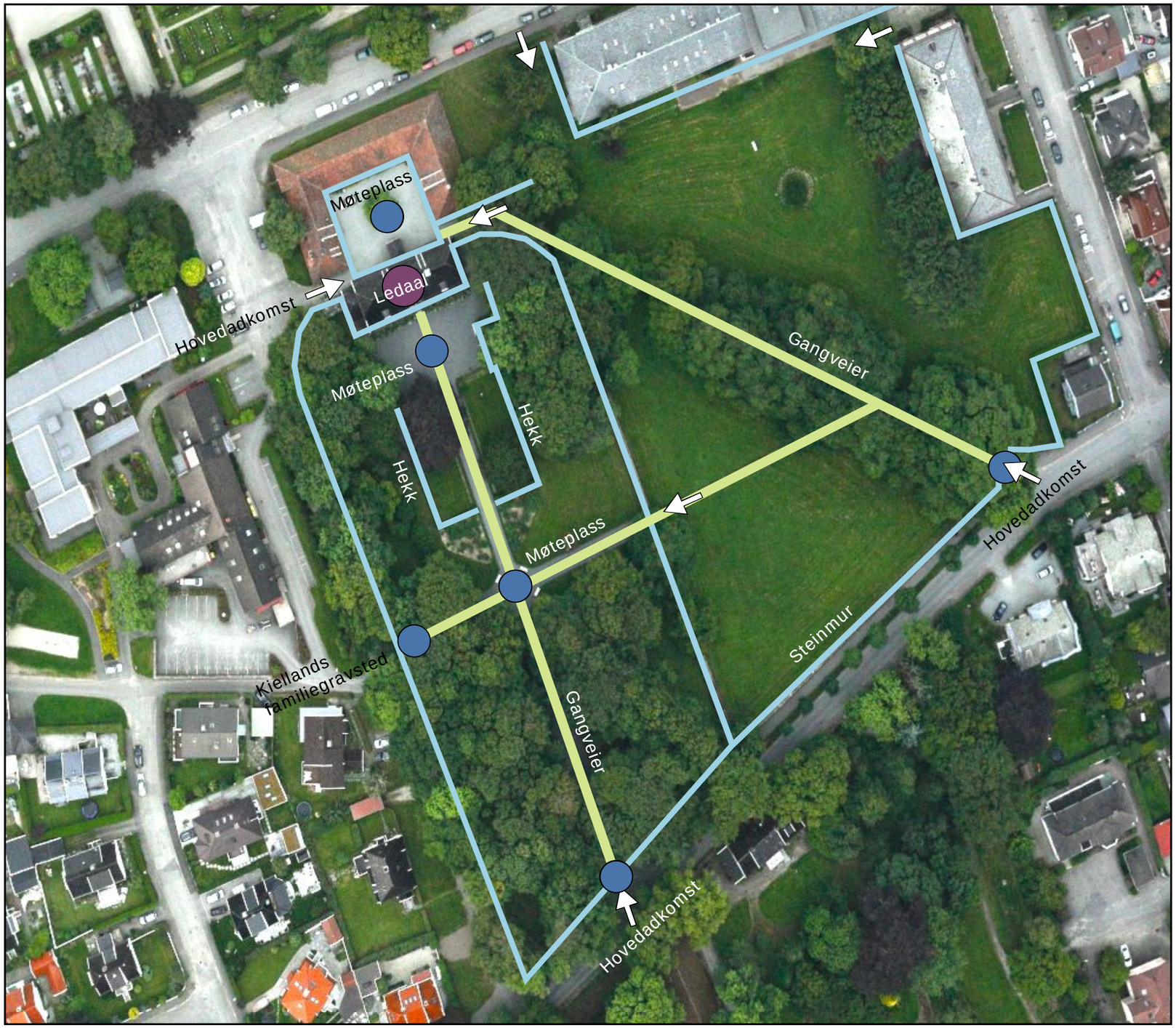

Over: Kevin Lynchs analysemetode hjelper oss å kartelgge bruken av anlegget.

Vegetasjon

Knut Langeland har foretatt en registrering av planter sommeren 2013. På kartet ser vi plantenes plassering og art.

Den nedre delen av hagen består av store trær. Det er overvekt av bøk og lind, men også noen flere arter.
I den øvre del av hagen, som består av rom 2, 3, 4 og 5, er trærne i hovedsak i ytterkantene. Her er det noen mer eksotiske arter enn i den nedre delen av hagen, slik som hassel, fuglekirsebær og naverlønn, i tillegg til de vanlige artene som alm, bøk og lind.

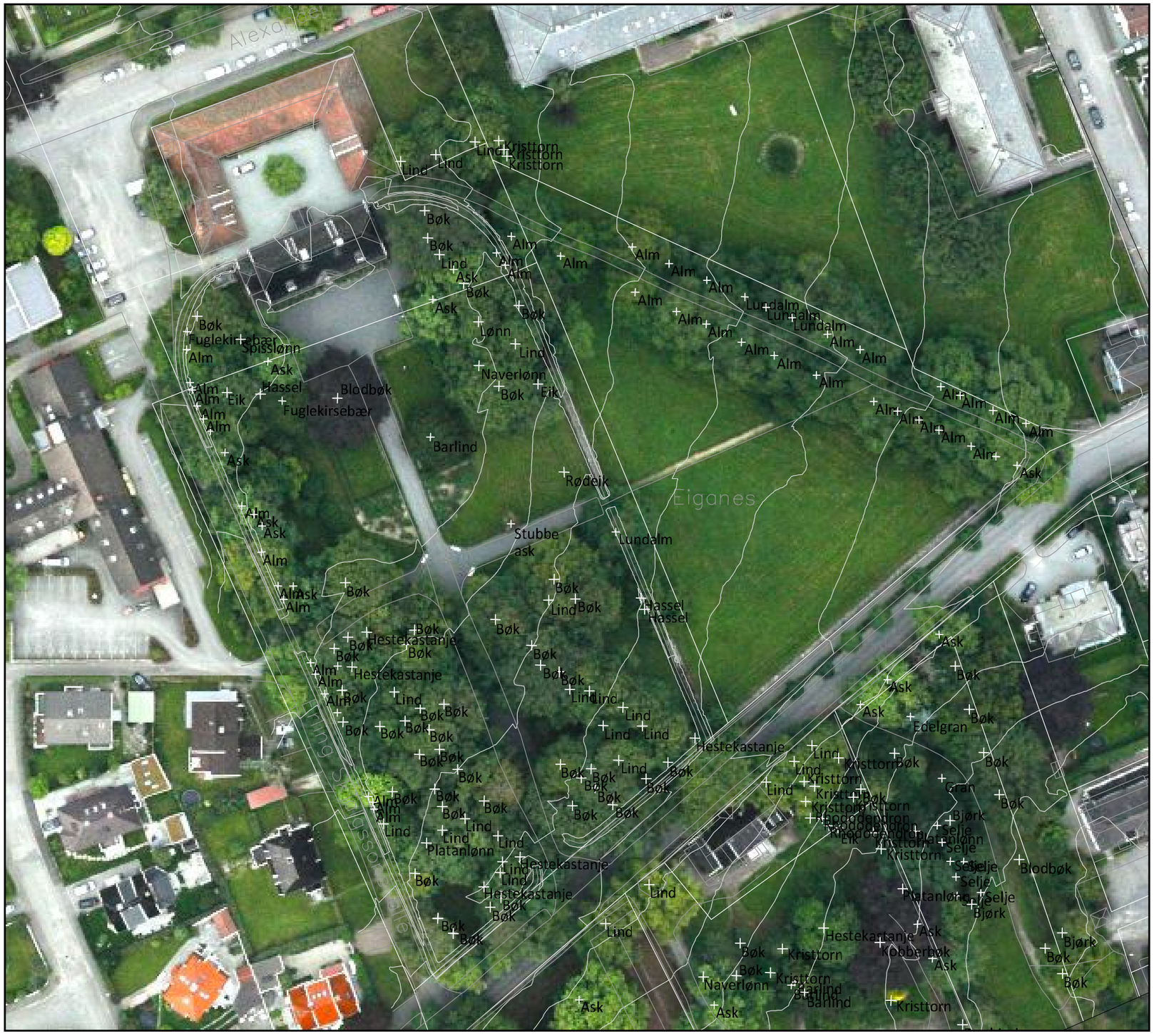

Liste over arter i hagen:

I GÅRDSROM:

NORSK NAVN:	*LATINSK NAVN:*
Ask	Fraxinus excelsior
Rhododendron	Rhododendron sp.
Klatrerose 'Flammentanz' og andre klatreroser	

TRÆR:

Lønn	Acer
Platanlønn	Acer pseudoplatanus
Naverlønn	Acer campestre
Hestekastanje	Aesculus hippocastanum
Hassel	Corylus avellana
Storhassel	Corylus maxima
Bøk	Fagus sylvatica
Kobberbøk/blodbøk	Fagus sylvatica Purpurea-gr.
Ask	Fraxinus excelsior
Kristtorn	Ilex aquifolium
Apal	Malus sp.
Fuglekirsebær	Prunus avium
Eik	Quercus robur
Rødeik	Quercus rubra
Barlind	Taxus baccata
Lind	Tilia cordata
Vanlig alm	Ulmus glabra
Lundalm	Ulmus minor ssp. minor

PRYDBUSKER:

Blankmispel	Cotoneaster lucidus
Liguster	Ligustrum vulgare
Duftskjærsmin	Philadelphus coronarius
Rhododendron	Rhododendron sp.
Rose klaseroser	

På Ledaal er det ni trebenker, fire på plassen foran hovedbygningen, fire i krysset mellom hovedhus og Eiganesveien og en i gårdsrommet. Det er også to søppelbøtter, en ved krysset og en ved hovedbygningen. Det finnes en flaggstang inne mellom hekkene. Det er lysmaster langs hovedaksen og lyskastere i bakkeplan inn mot hovedbygget. Langs den diagonale alléen er det også lysmaster. Det er tre porter inn mot hagen to av disse er laget av tre og en av smijern. Vest i hagen ligger Kiellands familiegravsted.

Hvitmalt benk i gårdsrommet.

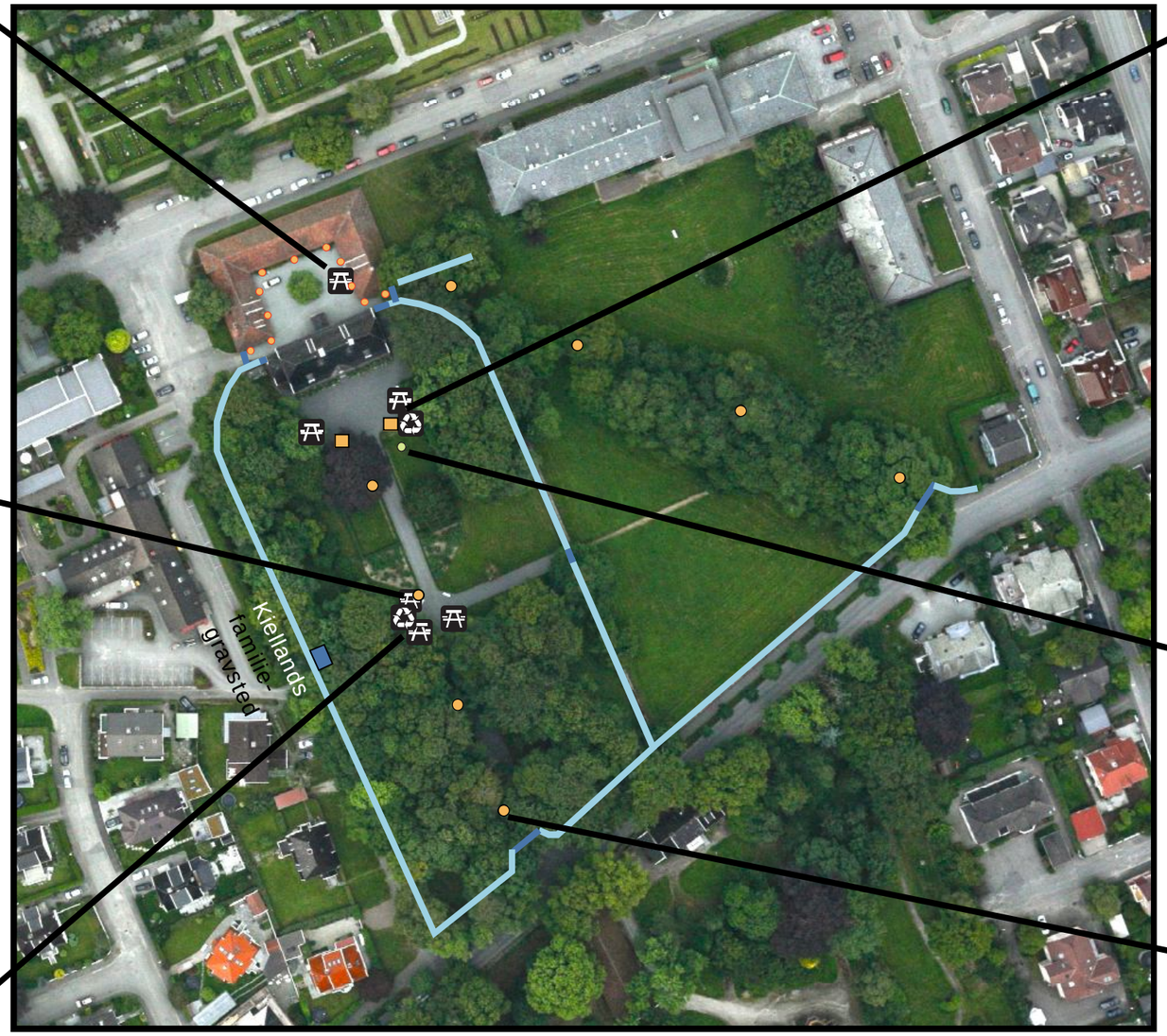

Lyskastere lyser opp fasaden på huset.

Disse benkene ble gitt i gave fra Stavanger kommune til kongeparet til deres 60 års dager i 1997.

Avfallsbeholderne på Ledaal er fra Vestre og heter City.

Tegnforklaring

- Steinmur
- Port
- Flaggstang
- Lysmaster
- Lyskaster
- Veggmontert lysarmatur
- Benker
- Søppelbøtter

Det står en flaggstang inne mellom hekkene på Ledaal.

Belysning i hage og i allé er av samme type som flere steder i gatebildet i Stavanger

De historiske hagene på Eiganes - før, nå og i fremtiden

Møblering

Det er steingarder rundt hele hagen på Ledaal. Disse murene er i relativt god stand og er høye.

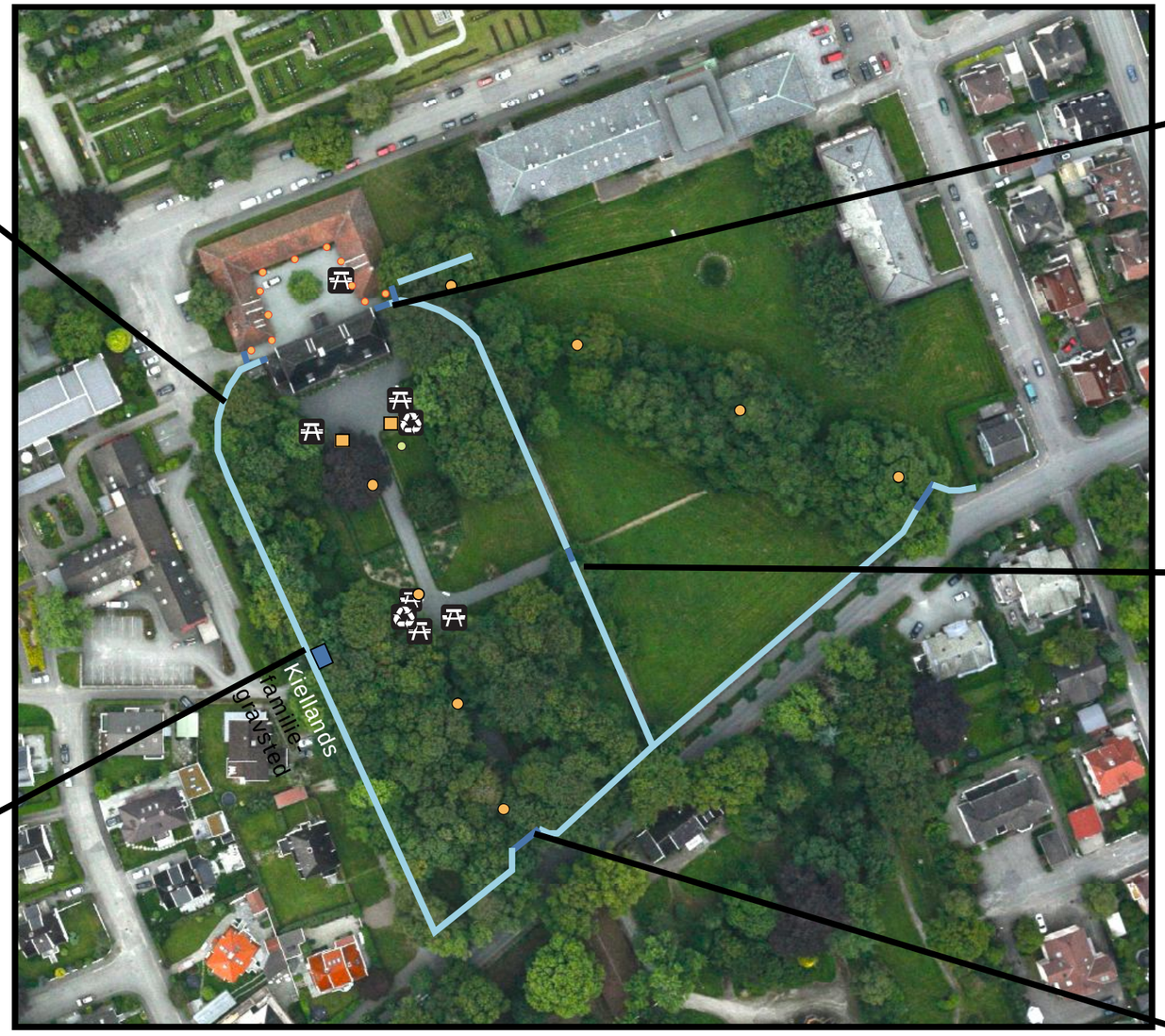

Det er i senere tid satt opp et familiegravsted for Kiellandfamilien.

Tegnforklaring

- Steinmur
- Port
- Flaggstang
- Lysmaster
- Lyskaster
- Veggmontert lysarmatur
- Benker
- Søppelbøtter

Porten mellom gårdsrommet og hagen er laget av smijern.

Porten mellom Ledaal og Hermetikkparken er av tre og er malt i blått og gult.

Hovedporten til Ledaal. Bildet er tatt sør i hagen ut mot Eiganesveien. Portstolpene er malt i blått og portbladene som er av tre er malt i gult.

Programmering for Ledaal
Hagens barokke preg skal bevares. Dagens bruk av eiendommen tilser at det legges vekt på en mer høytidelig tone med mer stillferdig bruk. På arealet øst for selve hagen kan det foregå mer aktivitet.

På denne siden er det en rekke inspirasjonsbilder til tiltak og aktiviteter.

Tiltak
Under er en prioritert liste over konkrete tiltak for å ruste opp parken og invitere til bruk:

Ledaal
1. Rette opp gangakser til strammere linjer og gjennomgående bredder.
2. Sette opp skilt med informasjon om parken, med kart og gamle foto/malerier, ved porter. Skiltene skal tydeliggjøre at det er et åpent anlegg, og ønske velkommen.
3. Lage en strategi for fornyelse av vegetasjon. Det er nødvendig med en plan for vegetasjonen gjennom tiden. Trær har forskjellig levealder og det er viktig å fornye beplantningen.
4. Beskjære trær forsiktig slik at bygningen synes fra hovedporten.
5. Trærne i alléen diagonalt mot Eiganesveien skal tilstandsvurderes hvert tredje år.
6. Bytte lysarmaturer til en type som passer inn i stilen.
7. Holde lysning åpen mellom trær plantet til sirkelformet lysthus.
8. Bytte rosebusker ut med staudebed.
9. Bytte sommerblomster ut med stauder.
10. Dersom trærne innenfor hekkene langs hovedaksen dør eller faller ned skal det vurderes å ikke plante nye trær. Det kan i stedet etableres tydeligere barokk stil, med mer parterrer eller andre elementer fra den barokke hagestilen.
11. Vurdere å sette opp fuglekasser forsiktig opp i noen av trærne.
12. Vurdere å anskaffe flere benker og avfallsbeholdere som passer inn i stilen.

Området rundt Hermetikkfagskolen og Hermetikklaboratoriet
1. Vurdere å restaurere steingard mellom Ledaal og Hermetikkfagskolen.
2. Trærne i alléen utenfor Ledaal bør tilstandsvurderes hvert tredje år.

Aktiviteter
Under er det beskrevet aktiviteter som er ønsket inn i parken.

- Sommerkafé med kaffetralle og stoler og bord i gårdsrommet
- Gamle leker på 17. mai som sekkeløp, potetløp, sett halen på grisen osv.
- Parkvandringer med guide.

Løfte trekronene slik at en ser bygget fra hovedporten.

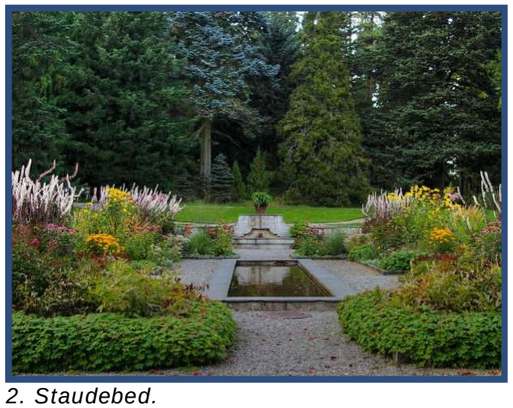

2. Staudebed.

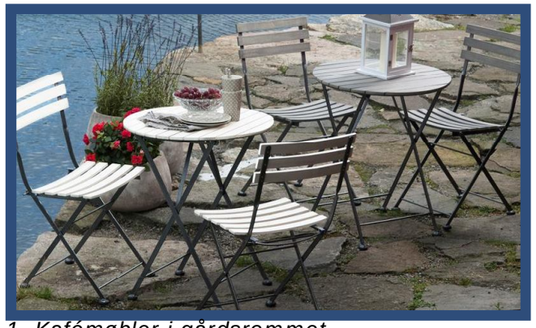

1. Kafémøbler i gårdsrommet.

3. Parkvandringer med guide.

4. Fuglekasser.

5. Informasjonsskilt med kart og gamle bilder.

6. Kafévogn til sommerkafé.

BREIDABLIKK

FØR

I 1878 overtok Lars Berentsen firmaet «E. Berentsen» etter sin far. Firmaet drev forretninger i forbindelse med sildeindustri og skipsrederi. Berentsen var en av byens mest fremtredende menn. Han fikk tillitsverv som ordfører og ble stortingsrepresentant. Han var blant stifterne av Stavanger Privatbank, Stavanger Preservering Co., og Arbeidsskolen for gutter blant annet. Han ble britisk visekonsul og ble ridder av St. Olavsorden.

Lars Berentsen fikk 8 barn med sin første hustru Hendrikke Housken, hvorav fire vokste opp. To år etter hennes død giftet han seg med Elisa Haaland og fikk sønnen Lars Berentsen jr.

I 1881 bygde Lars Berentsen sr. Breidablikk på løkke nr. 8 på Eiganes. Villaen ble bygget i sveitserstil med gotiske og romanske stilinnslag. Den er en god representant for historismen rundt ca 1880. Løkken gikk helt ned til Torbjørn Hornkloves gate og det meste av arealet ble brukt til landbruk.

Hagen på Breidablikk ble tegnet av hagearkitekt P. H. Poulsson. Hagen er i engelsk landskapsstil og hovedtrekkene er godt bevart. Hans hageplaner inneholdt ofte slyngete stier uten rette kanter. I tillegg brukte Poulsson flere eksotiske treslag.

Erik Berentsen overtok firmaet etter faren, men fokuserte bedriften inn mot skipshandel. Barna overtok huset, men da ingen av dem giftet seg og fikk arvinger, ønsket de huset bevart slik faren hadde det på 1880-tallet.

Olga Berentsen, søster til Erik, skrev i sitt testamente at legatet som skulle overta, eiendommen skal «søke å bevare de parkmessige anlegg på Breidablikk og slektens gamle hjem der – med utstyr og inventar som har fulgt det i mine søskens og mine foreldres generasjon til minne om en svunnen kulturepoke i byen.» Stiftelsen Breidablikk ble opprettet i 1972. Hele huset ble åpent for publikum i 1979. Stavanger museum overtok eiendommen i 1989. Inventaret er fremdeles godt bevart. (Stavanger museum)

På Breidablikk Øst skal Sævereide planteskole ha ligget tidligere.

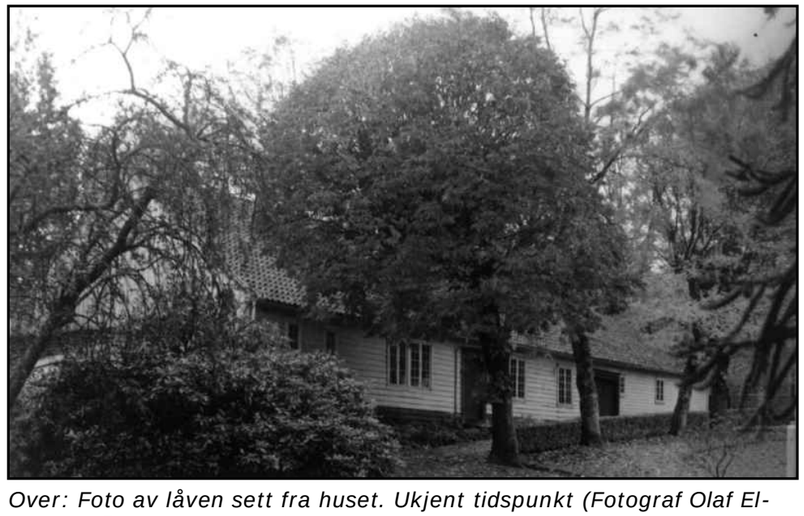

Over: Foto av låven sett fra huset. Ukjent tidspunkt (Fotograf Olaf Ellingsen, Digitalt museum)

Over: Foto av Breidablikk med familien Berentsen ved trappen. Ukjent tidspunkt (Fotograf: Olaf Ellingsen, Digitalt museum)

Over: Hagen på Breidablikk. Ukjent tidspunkt (Fotograf Olaf Ellingsen, Digitalt museum)

Hageplan
Det har ikke vært mulig gjennom vårt arbeid å få tak i den opprinnelige hageplanen tegnet av Poul H. Poulsson.

Hageplanen til høyre er mest sannsynlig fra 1972. Den viser innmålte trær og busker, samt stier og murer på Breidablikk. Vi kan anta at det var slik hagen fremsto i 1972.

Over: Bildet viser området forann hovedinngangen til huset på vinterstid. Tidspunkt for bilde er ukjent, men det er sannsynlig at det er tatt rundt 1900-tallet.

Over: Bildet er av Caroline Berentsen i hagen på Breidablikk. Hun står under en pergola på sørsiden av huset. Bildet er antagelig tatt en gang på begynnelsen av 1900-tallet.

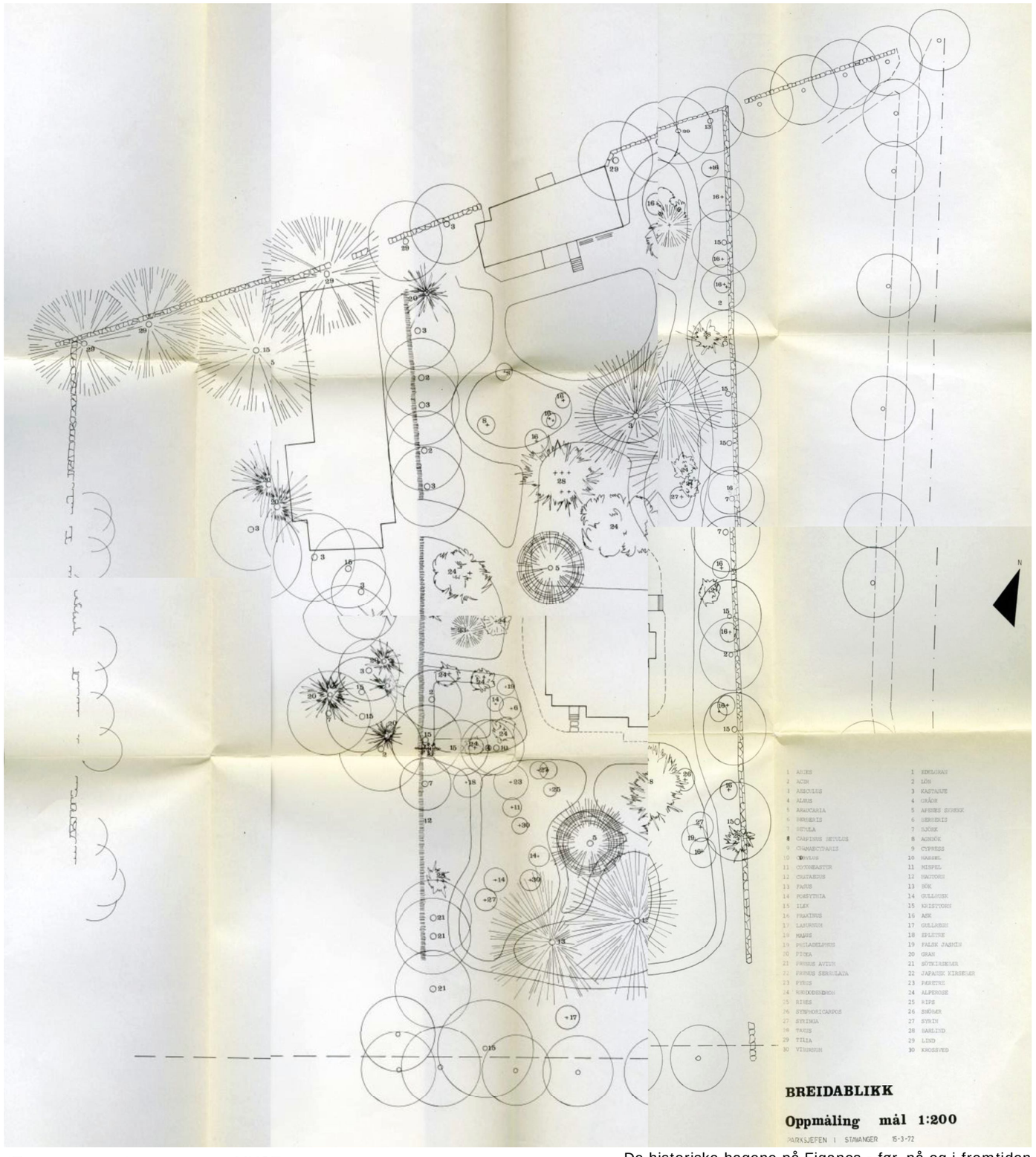

(Tegningen er fra arkivet til MUST)

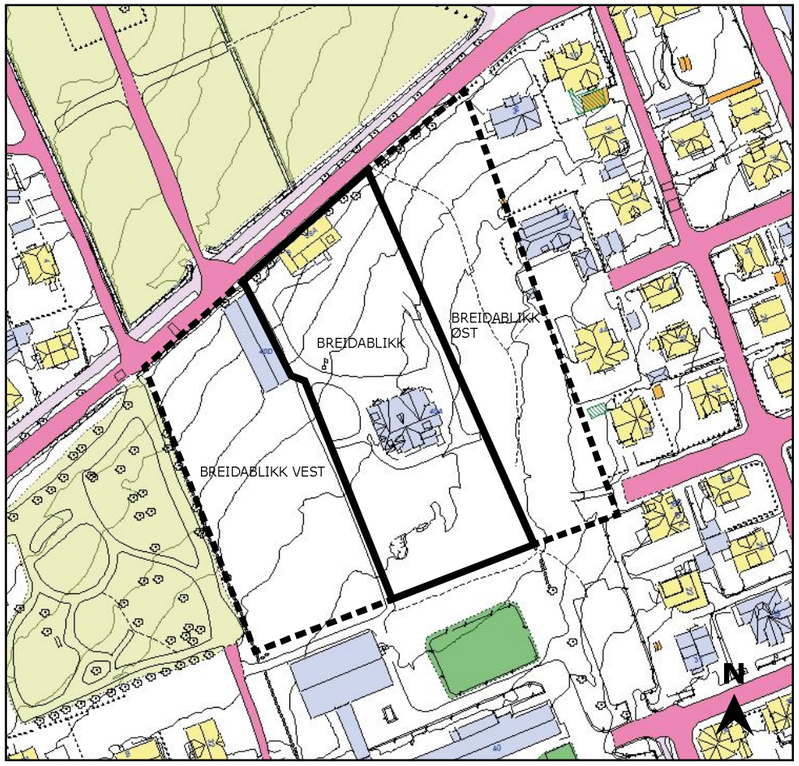

Over: Dagens situasjon

Breidablikk

Hagen er driftes av Stavanger kommune og merket med heltrukken linje i situasjonskartet til venstre. Området med stiplet strek på kartet er med i prosjektet, da det falt naturlig som en del av det historiske området. Disse områdene er kalt Breidablikk øst og Breidablikk vest.

Hovedadkomsten til Breidablikk er gjennom en portal fra Eiganesveien. Vest for porten ligger en låve og mot øst ligger et bolighus

(Eiganesveien 38) som i dag er kommunal bolig. Ved porten står det avfallsbeholdere, rester av trestubber og en gammel slipestein. Fra porten mot Eiganesveien går det en rett akse mot sør gjennom hagen. Fra porten kan man se huset bak store trær. I hele hagen er det slyngete stier som en gang var av grus, som nå nesten er gjengrodd av mose.

Over: Inngangssonen mellom hovedporten til venstre og Eiganesveien 38 til høyre.

Over: Rett akse gjennom hagen, fra hovedporten ned til Kannik skole.

Over: Hovedadkomst til Breidablikk er gjennom denne portalen

Over: Foto tatt fra porten ved Eiganesveien i retning sør. Til venstre ser er bolighuset, Breidablikk mot midten og låven er til høyre i bildet.

I nord langs Eiganesveien og i øst mot Breidablikk øst er det gamle steingarder. Rundt hele huset er det en gruset plass som er knyttet til stinettet i resten av hagen. Foran hovedinngangen til huset er det en stor Rhododendron og en sittebenk. Langs vestsiden av huset er det beplantet et bed med sommerblomster.

Sør for huset er det to plantefelt med bunndekkeplanter. Her slynger stiene seg rundt bærbusker og andre planter. Det er står eksotiske trær og busker på denne siden av huset, som “apeskrekk” og magnolia. Langs den rette aksen fra porten er det et lite stykke en hekk, som fremstår ufullstendig og ustelt. I sørenden av hagen går det et tråkk i øst-vestlig retning mellom en ballbinge på Kannik skole og hagen.

Over: Foran inngangspartiet på Breidablikk er det en stor gruset plass med en benk til venstre i bildet.

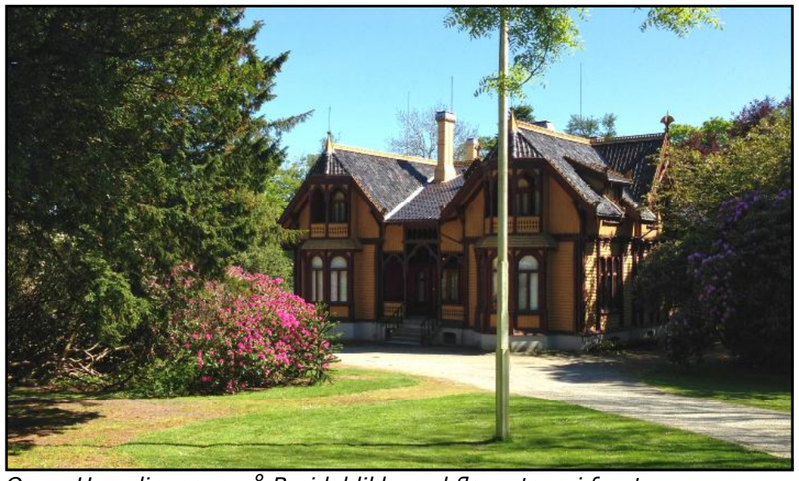

Over: Hovedinngang på Breidablikk med flaggstang i front.

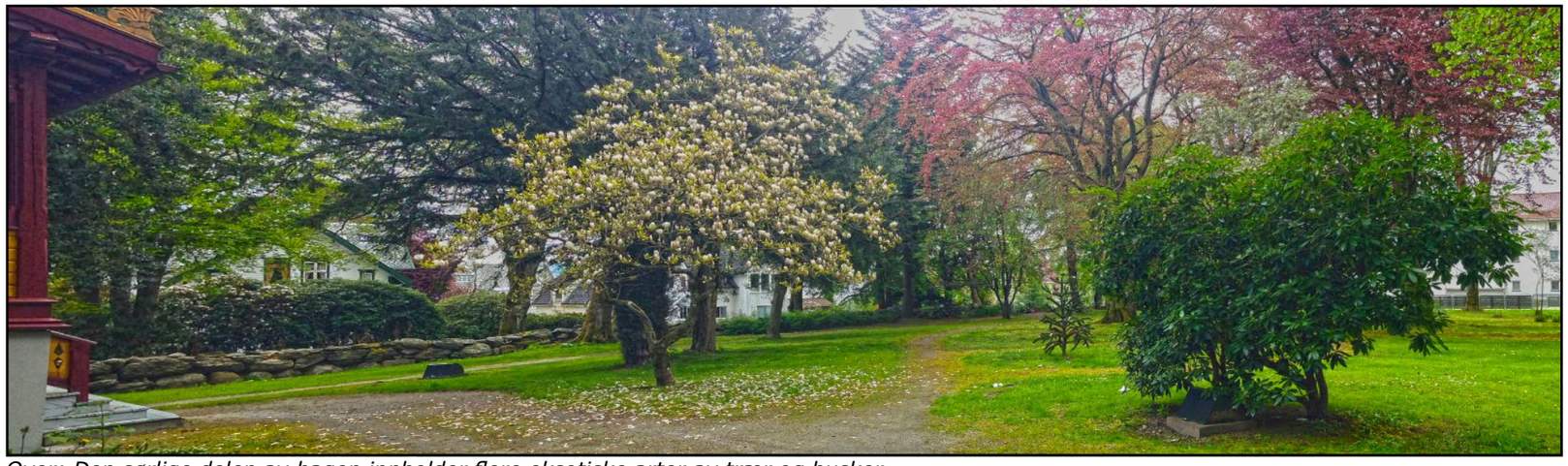

Over: Den sørlige delen av hagen innholder flere eksotiske arter av trær og busker.

Over: Tråkk i øst-vestlig retning forbi ballbinge i sør. Ballbingen kan skimtes til høyre i bildet.

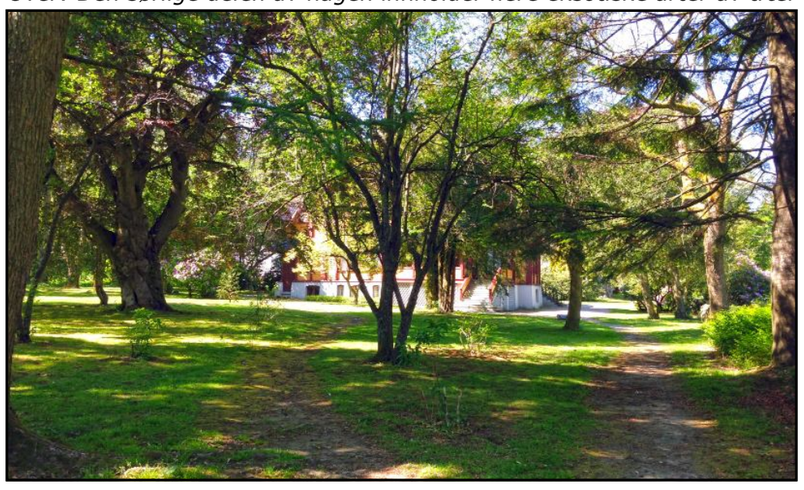

Over: Den sørlige delen av hagen sett fra sør mot nord. Huset kan skimtes i bakgrunn.

Over: Breidablikk sett fra sør.

Breidablikk øst og Breidablikk vest
Øst for hagen er det et parkområde som fungerer som en gjennomfartsåre for fotgjengere. Det går en gruset sti gjennom hele området.

Vest for Breidablikk ligger en eng med store trær. Den blir slått 1-2 ganger i året.

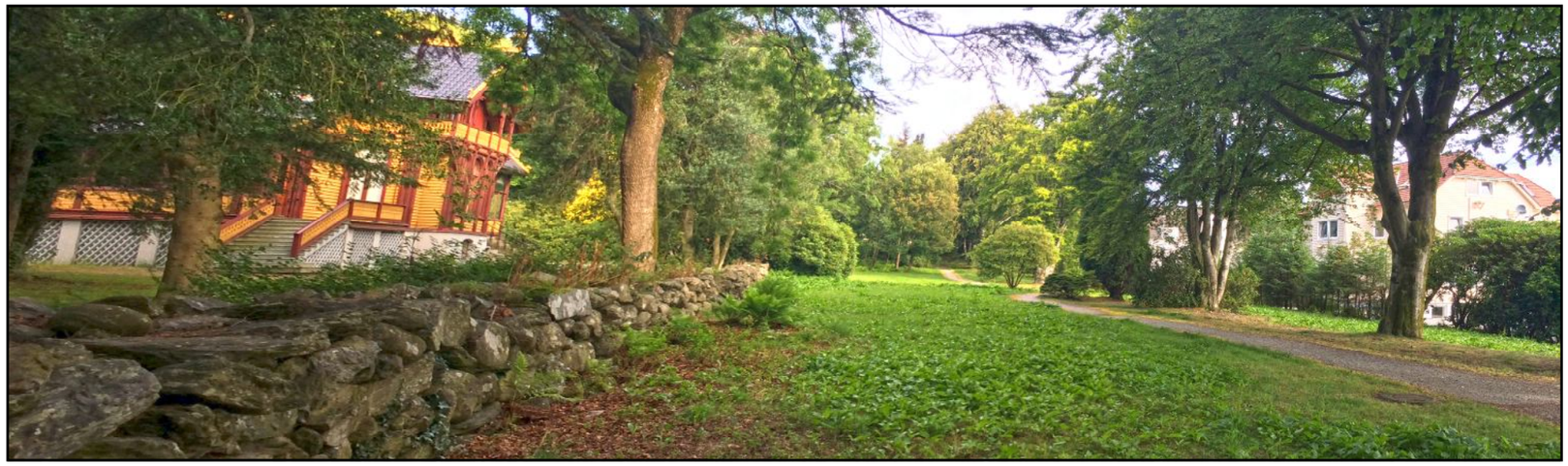

Øverst til høyre: Bildet er tatt fra Breidablikk sørlig retning. Til høyre i bildet kan Breidablikk skimtes.
Til høyre: Bildet er fra Breidablikk øst, fotografert mot nord. Breidablikk ligger til venstre i bildet.
Under: Breidablikk vest er store deler av året en uslått eng. Breidablikk ligger i midten av bildet. Bildet er tatt fra vest mot øst. Kannik skole kan ses til høyre.

Rominndeling

Rom 1: Rommet består av et stort delvis åpent område med frittvoksende bunnvegetasjon. Området er avgrenset av steinmur i nord og vest og vegetasjon på alle kanter.

Rom 2: Rommet er lite og avlukket fra resten av hagen, da det vender seg mot Eiganesveien.

Rom 3: Rommet avgrenses av låven i vest, hus mot nord, steinmur i øst og plantefelt med stor rhododendron i sør. Rommet består av en gruppe høy vegetasjon og er åpent område med store gressflater.

Rom 4: Området rundt huset er åpent og enkelt. Det er avgrenset mot steinmur i øst, rhododendron i nord, vei i vest og ballbinge på Kannik skole i sør. Området sør for huset er preget av store og små prydtrær som gjør at det føles lukket.

Rom 6: Dette rommet oppleves som et lukket rom mot nord. Rommet er tydelig avgrenset av steinmur i nord og vest. I øst er det avgrenset av privat hage. I midten er rommet åpent og består av noen store trær og gress/eng som bunndekke. Det er en liten voll midt i rommet. Rommet lukker seg av store trær og busker mot sør.

Kevin Lynch analyse

Denne analysen er basert på Kevin Lynch metode beskrevet i ”Image of the City”. Metoden tar for seg bruken av anlegget på et overordnet plan.

Tegnforklaring

	Landemerker	-	Referansepunkter
	Node	-	Steder av interesse, møteplasser, torg, kryss
	Kanter	-	Grenser eller barrierer, visuell eller fysisk
	Stier	-	Der brukeren beveger seg
	Adkomst	-	Adkomster til området

Landemerker
Hovedhuset er et landemerke på eiendommen.

Noder
Området foran hovedinngangen er en møteplass. Det samme gjelder for punktene mellom kryssende stier øst for hagen, samt et kryss i det sørvestlige hjørnet.

Kanter
Kantene i planområdet er i hovedsak steingardene rundt hagen, i nord er det et tregjerde over steingarden. Veggene på bygninger og hekker mot naboer i øst oppleves også som kanter.

Stier
Inne i hagen er stiene så vidt synlige i dagens situasjon. De kan skimtes under gress og mose. Stier på det Breidablikk øst er gruset og godt vedlikeholdt.

Adkomster
Hovedadkomsten til hagen er gjennom porten ved Eiganesveien. Det finnes totalt ni adkomster til området hvorav tre er til hagen.

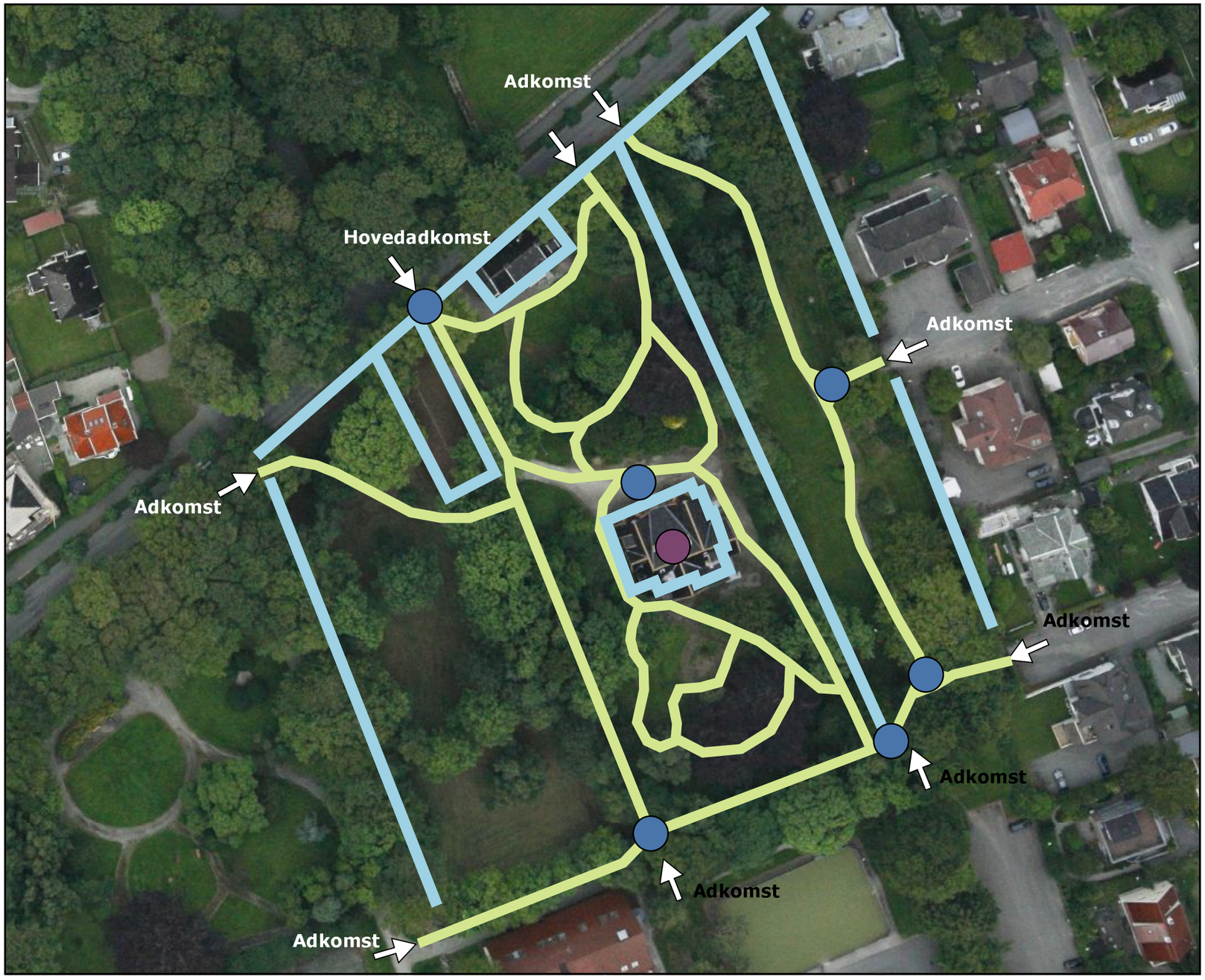

Bruk

Hagen brukes av museumsgjester i museets åpningstider. Den er også brukt som lekeområde for barn. Utover dette er det lite aktivitet i hagen.

Knut Langeland har foretatt registrering av vegetasjon på Breidablikk 2013.
Breidablikk kan deles inn i fire deler med bakgrunn i vegetasjon. Den nordlige delen er preget av store trær og rhododendronbusker. Den sørlige delen har flere eksotiske trær som apeskrekk og fliket sommereik og flere småbusker. Breidablikk øst består av store trær og noe prydbusker. Breidablikk vest er av uslått eng og store trær.
Det er ønskelig å forsterke landskapsstilen i hagen, men slik det er i dag er det for mørkt til å plante inn andre arter under trekronene.

Liste over arter i hagen:

NORSK NAVN:	*LATINSK NAVN:*
TRÆR:	
Nobeledelgran	Abies procera
Naverlønn	Acer campestre
Spisslønn	Acer platanus
Platanlønn	Acer pseudoplatanus
Hestekastanje	Aesculus hippocastanum
Svartor	Alnus glutinosa
Apeskrekk	Araucaria araucana
Dunbjørk	Betula pubescens
Hassel	Corylus avellana
Vanlig hagtorn	Crataegus monogyna
Leylandsypress	x Cupressocyparis leylandii
Bøk	Fagus sylvatica
Kobberbøk	Fagus sylvatica Purpurea-gruppen
Ask	Fraxinus excelsior
Manna-ask	Fraxinus ornus (nyplantet)
Kristtorn vanlig, hvitbroket, gulbroket	Ilex aquifolium
Gullregn	Laburnum anagyroides
Lerk	Larix decidua
Magnolia	Magnolia sp.
Vanlig gran	Picea abies
Osp	Populus tremula
Plomme	Prunus
Fliket sommereik	Quercus robur 'Filicifolia'
Selje	Salix caprea
Barlind	Taxus baccata
Lind	Tilia cordata
PRYDBUSKER:	
Vorteberberis	Berberis verruculosa
Vanlig hagtorn	Crataegus monogyna
Vinterglans	Pachysandra terminalis
Duftskjærsmin	Philadelphus coronarius
Rhododendron	Rhododendron
LØKER OG STAUDER:	
Ramsløk	Allium ursinum
Skogskjegg	Aruncus dioicus
Skogtulipan	Tulipa sylverstris
Silkepeon	Paeonia lactiflora

De historiske hagene på Eiganes - før, nå og i fremtiden

Breidablikk har to porter fra Eiganesveien inn til hagen. I den nordlige delen av hagen er det en flaggstang og en benk i forkant av huset. Det er fire lyskastere på bakken rundt huset. Steingarden omringer tre av sidene på området.

Det står en treport i den nordøstlige enden av hagen. På begge sider av porten er det et tregjerde over en steingard.

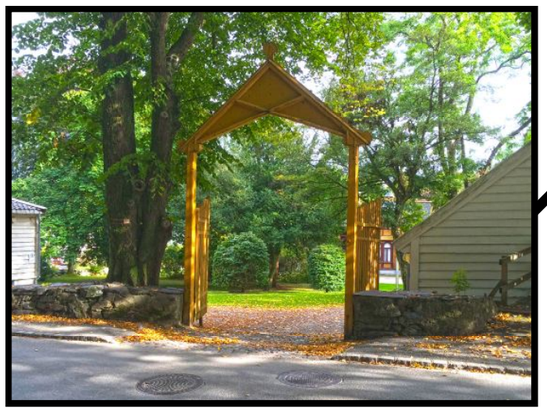

Hovedporten inn til Breidablikk er i tre og malt gul.

Tegnforklaring

- Steinmur
- Port
- Flaggstang
- Søppelbøtter
- Lyskaster
- Veggmontert lysarmatur
- Benker

Det står private avfallsbeholdere ved siden av hovedadkomsten til Breidablikk. Dette kan gjøre at området virker privat. Plasseringen av den gamle slipesteinen ved siden av avfallsbeholderen gjør at den kan oppfattes som rot og avfall.

Avfallsbeholder ved låven på Breidablikk. Den passer ikke inn i stilen og er i dårlig stand.

Mellom hovedporten og huset står det en flaggstang.

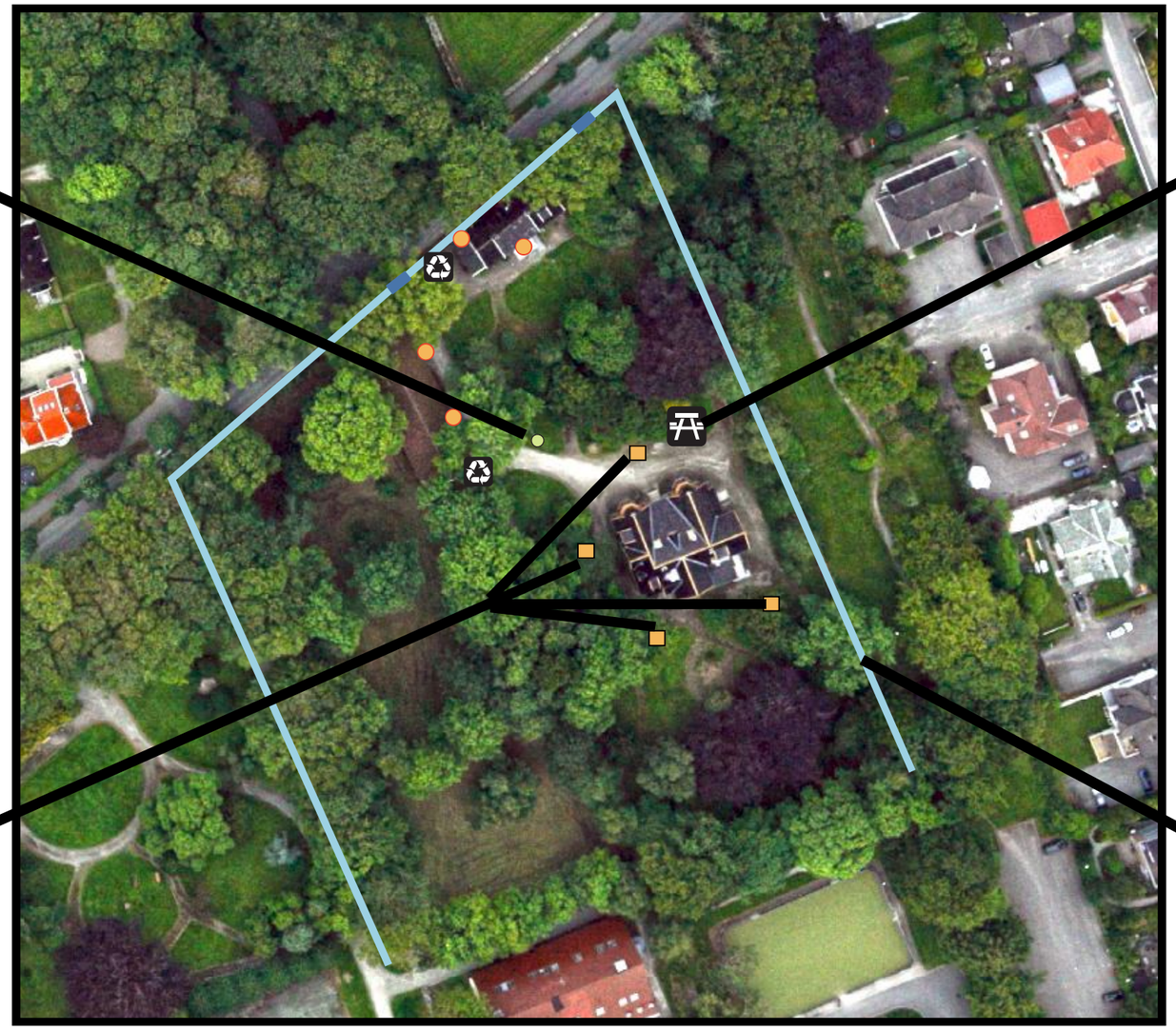

På hele Breidablikk står det kun denne benken plassert foran hovedinngangen til huset.

Det står fire slike lyskastere plassert for å opplyse huset.

Tegnforklaring

- Steinmur
- Port
- Flaggstang
- Søppelbøtter
- Lyskaster
- Veggmontert lysarmatur
- Benker

Det er steinmur på tre av sidene av Breidablikk. To rundt hagen og en som går mellom Breidablikk vest og Munkehagen.

Programmering for Breidablikk
Hagens landskapsstil bevares. I parken kan det legges til rette for aktiviteter for både barn og voksne.

Tiltak
Under er en liste over forslag til konkrete tiltak for å ruste opp parken og invitere til bruk:

1. Sette stålkanter og ny grus på alle stier, for å lette vedlikeholdsarbeid.
2. Sette opp skilt med informasjon og kart over parken og noen gamle foto ved innganger til hagen. Dette kan bidra til at Breidablikk fremstår tilgjengelig, offentlig og til bruk for alle.
3. Inngangssonen må ryddes for private avfallsbeholdere og gamle trestubber og fremstå innbydende og tilgjengelig.
4. Belsyningen av bygget må endres til et varmere lys.
5. Anskaffe benker og avfallsbeholdere som passer til stilen i hagen.
6. Lage en belysningsplan. I denne parken er det ønsket mer stemnings- og punktbelysning som kan vekke nysgjerrighet hos folk og at de på den måten kan lokkes inn i parken.
7. Etablere gangvei sør i hagen, som gangforbindelse mellom Munkehagen og byens sentrum.
8. Vurdere å etablere plen og/eller frukthage på areal mot vest.
9. Det bør lages en benk av en lang stein på stedet ved inngangssonen.
10. Slipestein ved inngang bør flyttes til et bedre egnet sted.
11. Plante inn nye planter i hekk inne i hagen.
12. Gjerder og porter skal vedlikeholdes, males og repareres ved behov.
13. Vurdere å fjerne buskvegetasjon i den sørlige delen av hagen der vekstvilkårene er dårlige.
14. Sette opp fuglekasser forsiktig i noen av trærne. Dette kan gjøre et besøk i hagen mer spennende for ung som gammel.

Aktiviteter
Under er det beskrevet aktiviteter som er ønsket inn i parken. Flere av disse aktivitetene krever at det blir tatt initiativ fra andre organisasjoner enn kommunen.

- Lek som boccia, fotball, krokett, grill og anlegge volleyballbane på arealet mot vest.
- Konserter på areal mot vest.
- Kafé på areal mot vest.
- Småmarked med salg eller bytte av planter, bøker etc.
- Aktiviteter på 17. mai. Gamle leker som sekkeløp, potetløp, sett halen på grisen osv.
- Kostyme og skuespillerdager der skuespiller utfører roller som setter besøkende inn i tiden hagen og huset er bygget i. Her kan man delta eller observere hvordan hverdagen utspant seg.

7. 18-1900 tallsleker

8. Bocciabane

9. Minimarked

Sti sør i hagen

10. Skuespillerdager

11. Barneleker på 17. mai. Bildet viser potetløp

12. Volleyballbane

MUNKEHAGEN

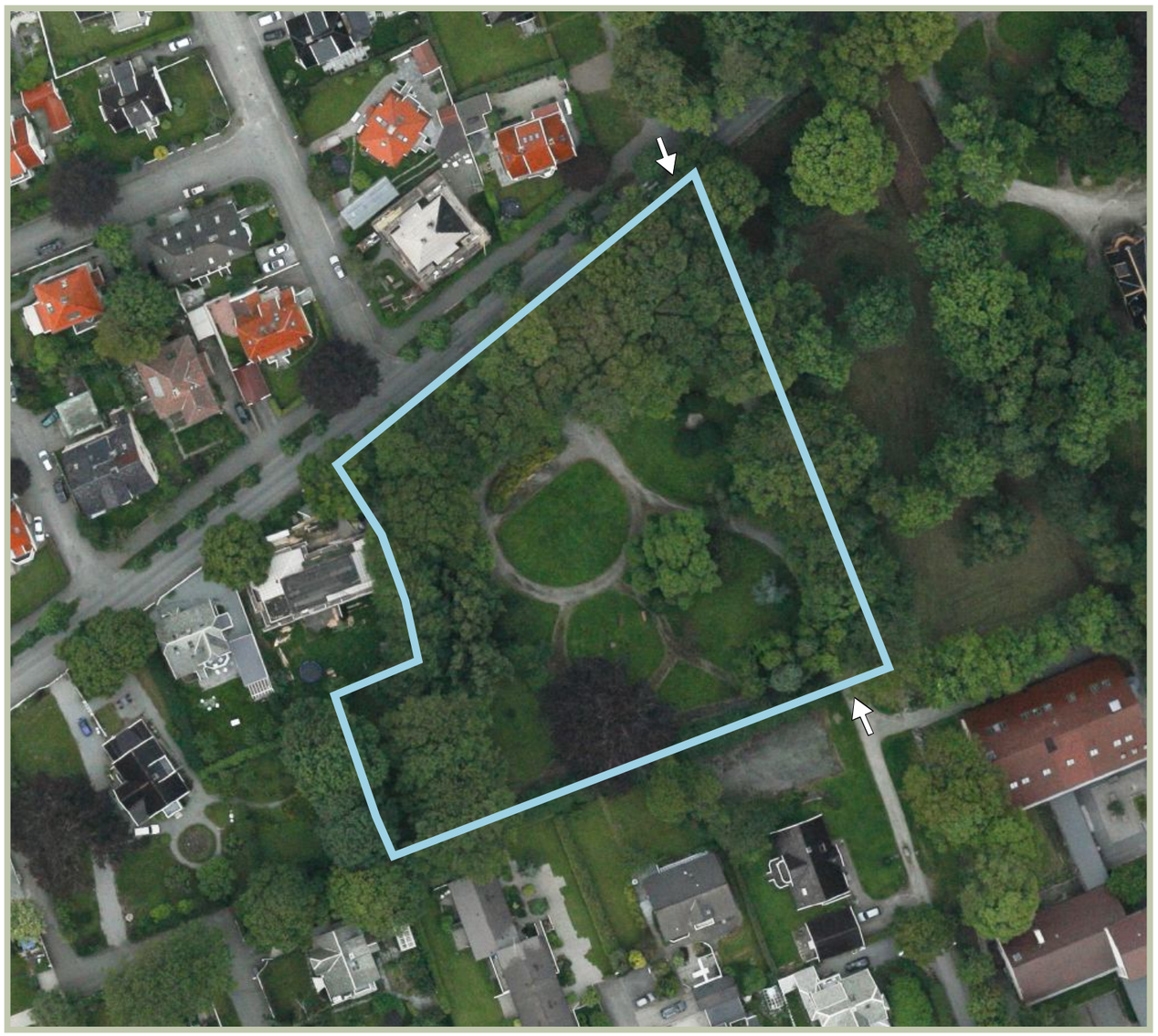

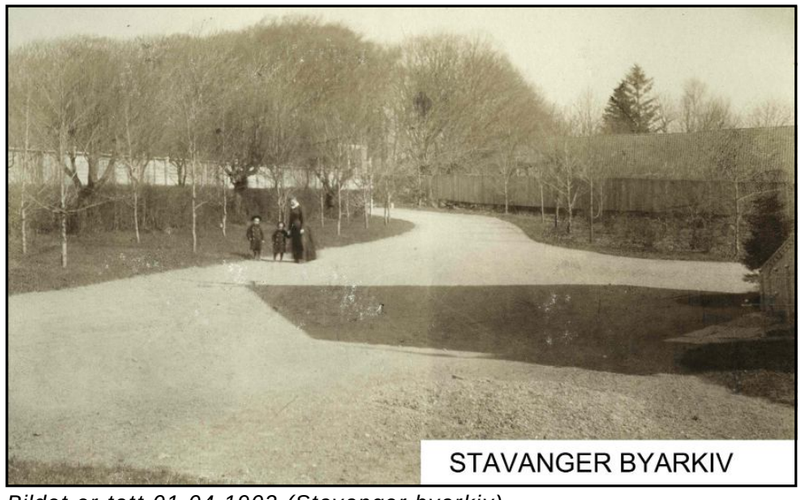

Bildet er tatt 01.04.1902 (Stavanger byarkiv).

I 1897 ble løkke 9 som var der Munkehagen i dag ligger, skjøtet bort til Frederik Racine. Året etter dukket Munkehagen opp på et reguleringsforslag for «Strøket omkring Ledaal.» I denne reguleringsplanen er det regulert inn to gater inn på tomten. Disse ble aldri bygget.

Poul Holst Poulsson fikk i oppdrag å tegne hagen til huset antagelig mens huset ble prosjektert i 1897. I 1902 ble eiendommen solgt til skibsreder Georg T. Monsen som eide naboeiendommen Holmeegenes. Monsen med kone og barn flyttet i Munkehagen. Eiendommen ble i 1911 solgt til fabrikkeier Christian Bjelland. Bjellands datter Thora Margarethe Bjelland Norem tok over huset i 1927.

Det er foretatt fotografering på 1930-1940 tallet. Munkehagen ble overtatt av Stavanger kommune i 1978. Villaen ble stående tom og brant ned i 1979. (Munkehagen)

Bildet er tatt 01.04.1902 (Stavanger byarkiv).

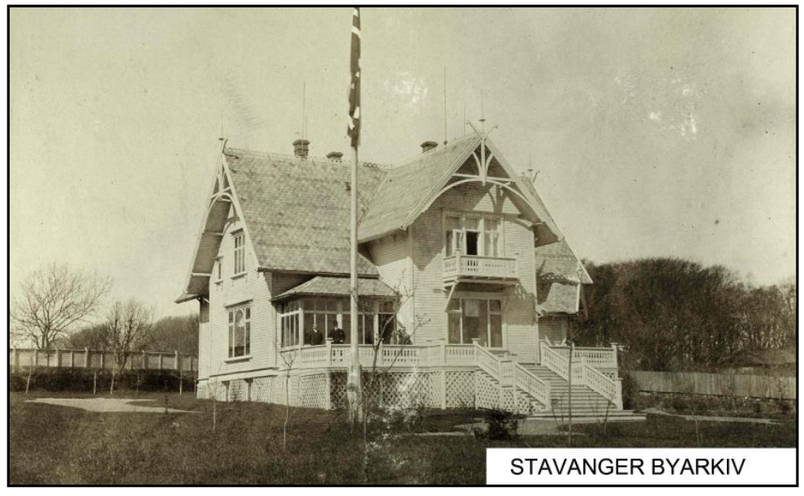

Bildet er tatt 01.04.1902 (Stavanger byarkiv).
Over: Bildet viser unge trær i gressplen i tråd med Poulssons tegning. Hekkplanting langs vei er ikke med. Det er heller ikke plantet store plantefelt med blomster og busker nærmest huset, men det er anlagt gressplen også der. I bakgrunnen ser vi steingarden som her har et plankegjerde i overkant.

Over: *(Stavanger byarkiv)* Det er blitt gjort noen endringer på huset da dette bildet ble tatt et gang på 1930-1940-tallet. Vi kan se at det er plantet bunndekkeplanter rundt huset slik som de opprinnelige tegningene til Poulsson viste. Det er plantet rosebusker i den sirkulære plenen foran huset.

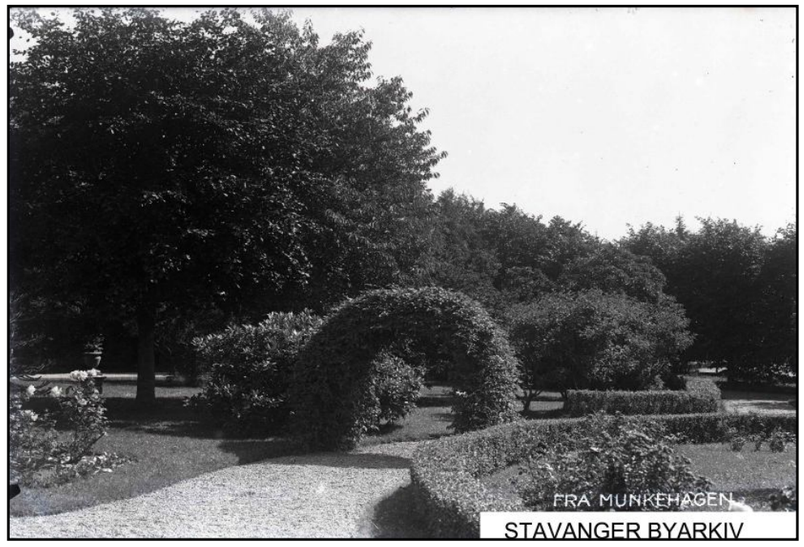

Over: *(Stavanger byarkiv)* Bildet er tatt rundt 1930-1940-tallet. Den gang var det lave klipte hekker og rosebue i hagen.

Opprinnelig hageplan

Poul H. Poulsson tegnet hageplan for Munkehagen. Planen viser snirklete stier og organiske former typisk for stilen på 1800-talls hager i Norge. Som innramming rundt tomten finner vi steingarder i nord, øst og vest. Dette er antagelig etter den tidligere løkkeinndelingen.

Hovedadkomsten ligger i det nordøstre hjørnet av tomten. Huset var plassert sentralt på tomten og midt foran var det en sirkelformet plen, med tre buskgrupperinger. Vest for den midtre sirkelen var det et lysthus formet av lind. Rundt huset er det variert beplantning på alle sider. Driftsbygningen sto helt vest i hagen og var skjult av hekker. I den nordøstre delen av hagen viser planern en nyttehage med frukttrær og bærbusker. Det er tegnet trerekker av store trær langs Eiganesveien og mot nabotomt i øst.

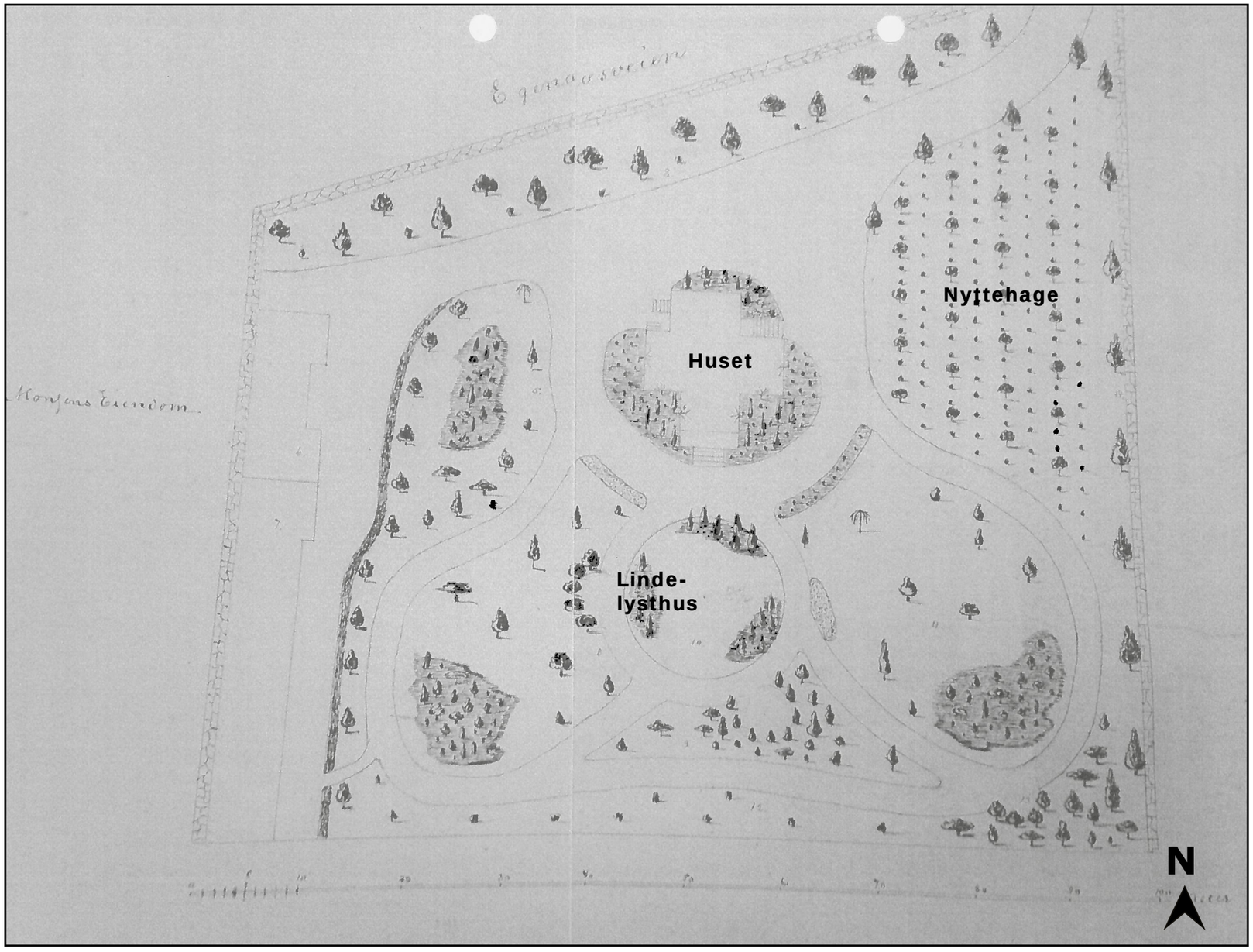

Over: Poul H. Poulssons hageplan av Munkehagen.

Munkehagen
Munkehagen eies og driftes av stavanger kommune.

Hovedadkomst til Munkehagen er fra Eiganesveien. Det er en steingard i nord og en østenden av hagen. Langs Eiganesveien er det flere rekker med store løvtrær. Under trærne er det tett frodig mose. Parallelt med Eiganesveien går det en vei frem til en garasje i det nordvestre hjørne av hagen. Trerekker med store trær omkranser hagen i nord, øst og vest.

Langs tomtens østside går det en gruset sti gjennom hagen mellom Eiganesveien i nord og Erling Skjalgesonsgate i sør. Denne stien er opplyst av moderne lysmaster. To buskfelt danner en avgrensing mot det bakre rommet mot garasjen fra resten av hagen. Der huset sto tidligere, er det nå et buskfelt, to benker, en avfallsbeholder og en åpen plen. Benkene og avfallsbeholderen har behov for oppgradering.

Øst for hovedplenen er det en rektangulær skiferplatting, plantet med en barlindbusk i hvert hjørne. Foran plenen der huset en gang sto er det en sirkelformet plen omkranset av grusstier. I plenen ligger det en betongflate med gatestein rundt. Denne har trolig vært fundament til en pidestal med krukke eller en skulptur.

Over: Inngangssonen til Munkehagen sett fra Eiganesveien.

Over: Adkomst fra Eiganesveien gjennom bøkealléen fører til en garasje i enden av tomten.

Over: Til venstre i bildet ser vi en plen der huset stod. Til høyre er sirkelplenen som var i front av huset.

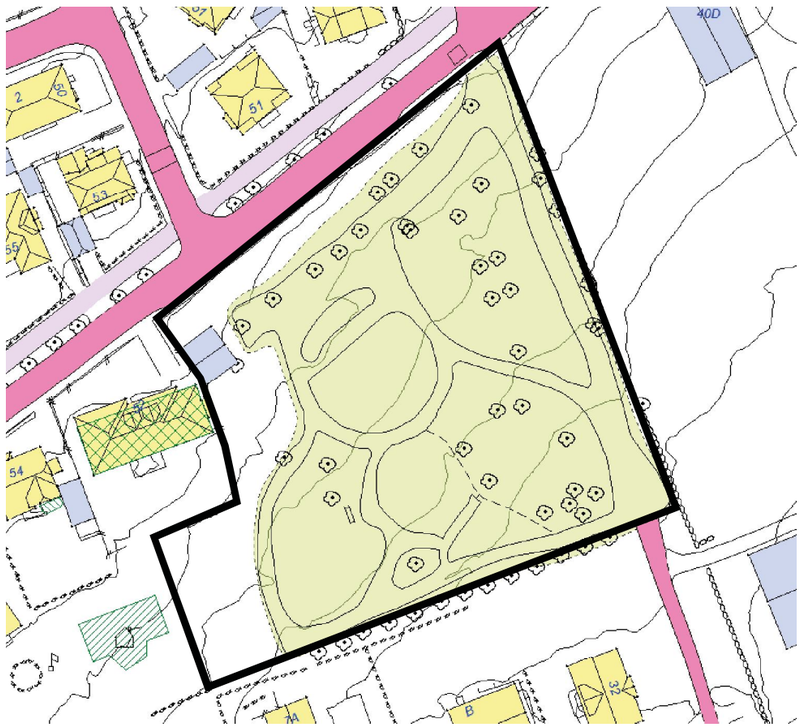

Over: Dagens situasjon

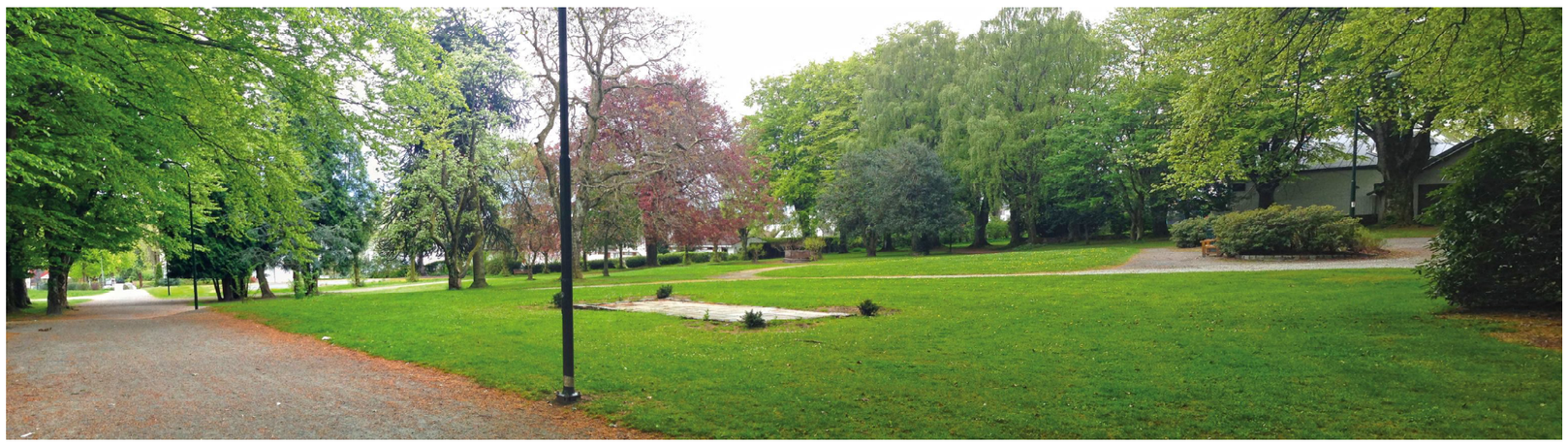

Over: Bildet er tatt fra gangvei øst i hagen og retning sør-vest.

Over: Lindelysthuset med gammel fontene.

Over: Bildet viser plenen der huset stod. Bildet er tatt fra nord mot sør.

Øst for sirkelplenen er det en betongkonstruksjon i en halvsirkel med en rygg av marmor, som tidligere har vært en fontene. Denne er omkranset av klipte lindetrær i en halvsirkel, det danner et slags lysthus av lind. Det kan imidlertid se ut til at det mangler noen trær.

I sør er det en trerekke med klipte lindetrær. I det sørøstlige hjørnet av hagen møtes flere gangforbindelser som knytter Munkehagen sammen med Breidablikk.

I det nord-vestlige hjørnet av hagen står en garasje som i dag blir brukt som lager av Stavanger Natur og Idrettsservice.

Over: Bildet viser området bak bøketrerekken vest i hagen.

Under: Bildet viser bed med buskbeplanting mot inngang fra Eiganesveien i nordøst.

Under: Lekeplassen sør for Munkehagen. Til høyre i bilde er trerekken sør i hagen

Rominndeling

Rom 1
Rommet er lukket av bøketrær i allé på begge sider av veien. I vestenden av rommet ligger en garasje. Mot sør er rommet delvis åpent mot rom 3.

Rom 2
Rommet virker atskilt og lukket da det ligger for seg selv bak en rekke av bøketrær i øst. Det er avgrenset av private hager på de resterende sidene.

Rom 3
Det største og mest dominerende rommet. Her er det store åpne gressplener. Det er to plener i fokus i parken, den ene er der huset sto der før det brant og den andre er sirkelplenen som var foran huset. Rommet innholder også et lysthus av lindetrær. Det går en gangvei øst i rommet. I sørøstenden av rommet står det en gruppe vintergrønne trær.

Kevin Lynch analyse

Denne analysen er basert på Kevin Lynch metode beskrevet i ”Image of the City”. Metoden tar for seg bruken av anlegget på et overordnet plan.

Tegnforklaring

●	**Node**	-	Steder av interesse, møteplasser, torg, kryss
▬	**Kanter**	-	Grenser eller barrierer, visuell eller fysisk
▬	**Stier**	-	Der brukeren beveger seg
⇨	**Adkomst**	-	Adkomster til området

Noder
Det er en møteplass i hagen. Benkene med utsikt over plenen der huset en gang sto og i sørenden av hagen.

Kanter
Steingarder danner kanter rundt tre sider av hagen. Langs sørenden er det hekk som er kant mot naboen.

Stier
Den mest brukte gangveien går nord-sør gjennom hagen i den østre delen av hagen. Det er mye gjennomgangstrafikk på dette stedet. Andre stier er mindre trafikkerte.

Adkomster
Hovedadkomst til området er fra Eiganesveien. Det går også an å komme inn i hagen fra Erling Skalgssonsgate.

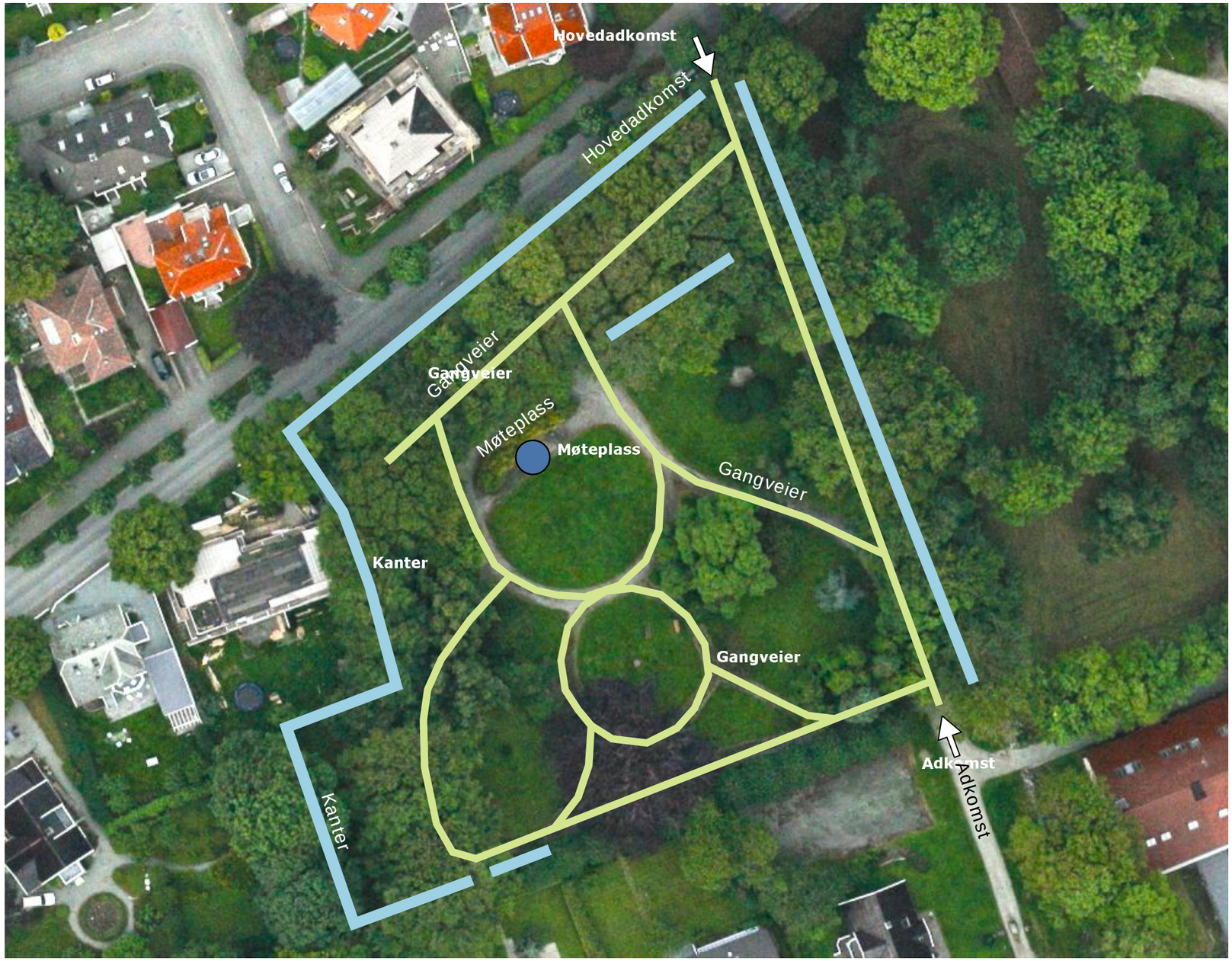

Bruk

Munkehagen er mye brukt som gjennomgangsåre for skoleungdom mellom Eiganesveien og Kannik ungdomsskole i sør. Hagen brukes også til opphold.

Den innregulerte forbindelsen vestover til Holmeegenes mangler.

Hagens vegetasjon

Vegetasjonen i Munkehagen består av mange store trær i ytterkantene av hagen. Det er også noen eksotiske arter som apeskrekk og blå libanonseder, samt felter med buskvegetasjon.

Liste over arter i hagen:

NORSK NAVN:	*LATINSK NAVN:*
TRÆR:	
Hestekastanje	Aesculus hippocastanum
Apeskrekk	Araucaria araucana
Hengebjørk	Betula pendula
Blå libanonseder	Cedrus libani ssp. atlantica f. glauca
Lawsonsypress	Chamaesyparis lawsoniana
Bøk	Fagus sylvatica
Kobberbøk	Fagus sylvatica Purpurea-gruppen
Kristtorn	Ilex aquifolium
Valnøtt	Juglans regia
Pære	Pyrus ssp
Barlind	Taxus baccata
Vokstuja	Thujopsis dolobrata
Småbladlind	Tilia cordata

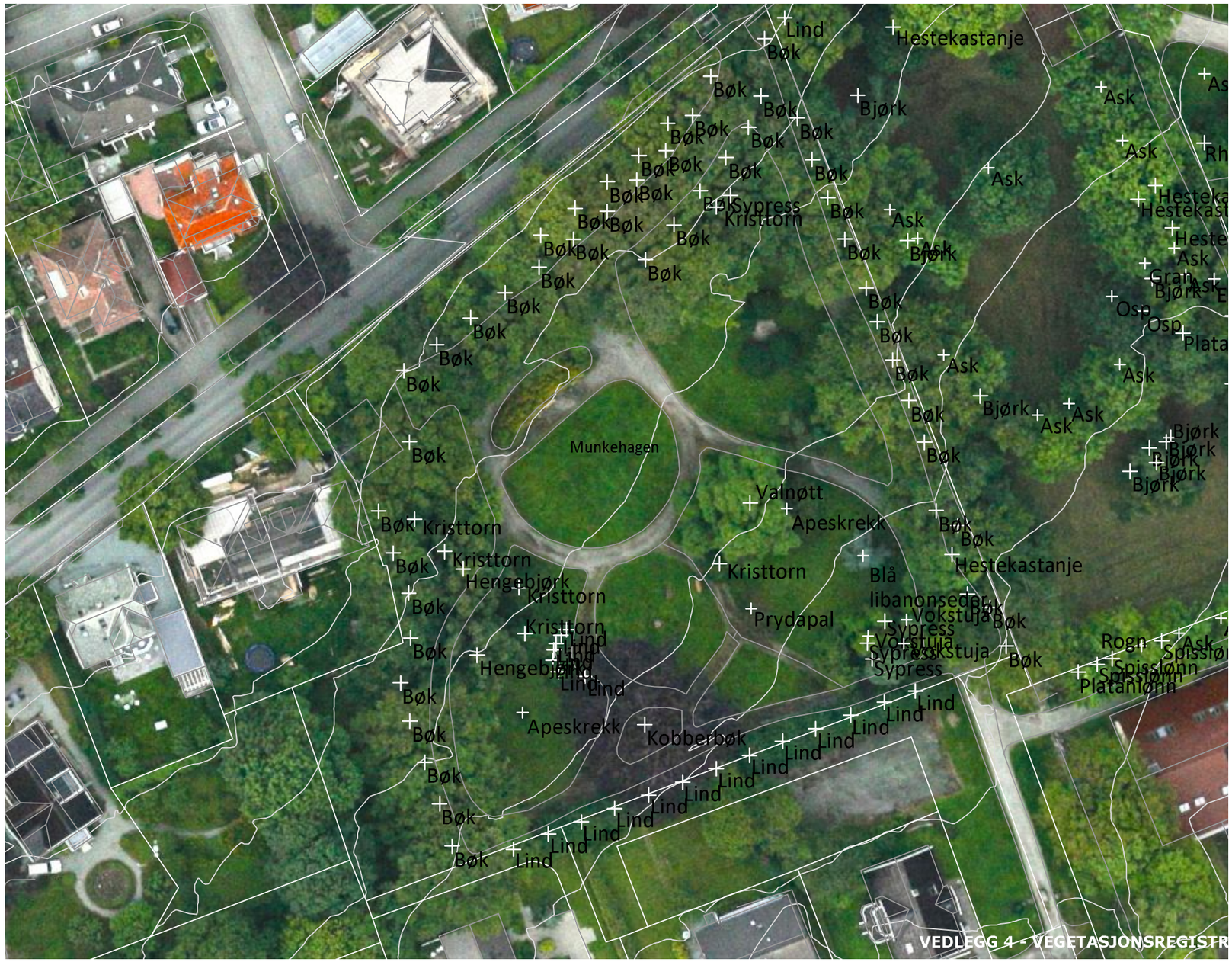

VEDLEGG 4 – VEGETASJONSREGISTR

Møbler

Det er lite møbler i Munkehagen. Det finnes tre benker, to ved potentillabuskfeltet i nord og en ved lindelysthuset. Det finnes en avfallsbeholder ved potentillafeltet. Det er tre lysmaster langs turveien i øst og en i nærheten av lysthuset og en i buskfeltet. Det er fem lysmaster på området. Tre av disse står langs gangveien, en ved potentillafeltet og en i vest. Portstolpene til Munkehagen er sendt til restuarering høsten 2014, på grunn av slitasje. Når disse er restaurert vil de bli satt opp på lenger nord, mot parken, slik at naboeiendom slipper å kjøre gjennom for å komme til egen eiendom.

Foran buskfeltet med potentilla står det to slitne benker og en avfallsbeholder.

Ved lindelysthuset står det en ødelagt benk.

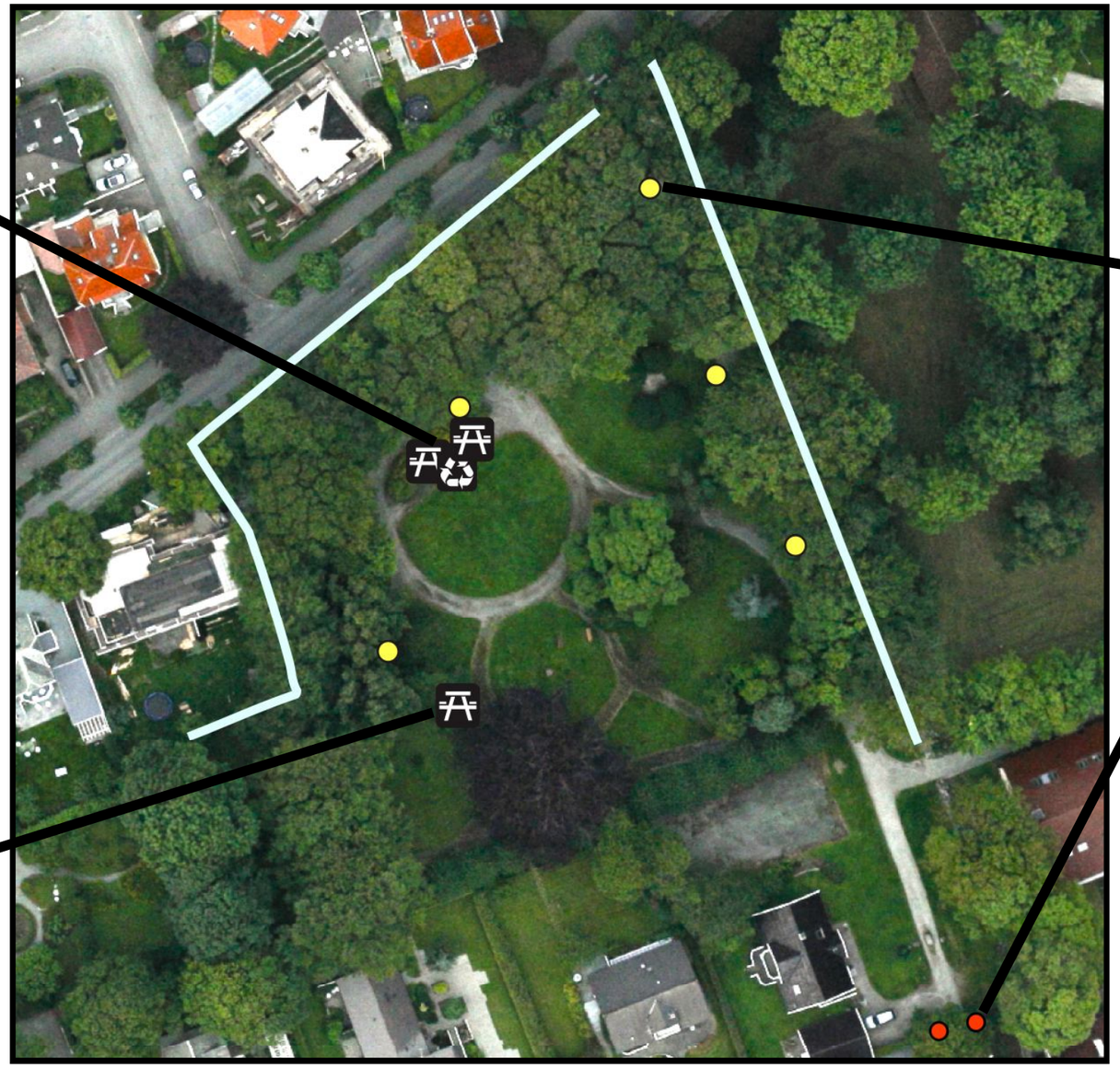

Tegnforklaring

- Steinmur
- Lysmaster
- Benker
- Søppelbøtter

Det sto tidligere to portstolper sør for hagen. Disse er til restaurering høsten 2014 og skal settes opp når de er ferdig resturert.

Det er brukt samme type lysmaster som flere andre steder i gatebilde i Stavanger.

Møbler

Midt i den sirkelformede plenen står et fundament etter et hageelement eller skulptur. I Lindelysthuset står det rester av en fontene. De gamle marmorplatene står fremdeles på bakveggen av fontenen. I øst er en skiferplatting som står på stedet der det en gang har vært en dam. På tre siden av parken er det steingarder i ganske dårlig stand.

Midt i den sirkulære plenen ligger et gammelt fundament til etter et hageelement/skulptur.

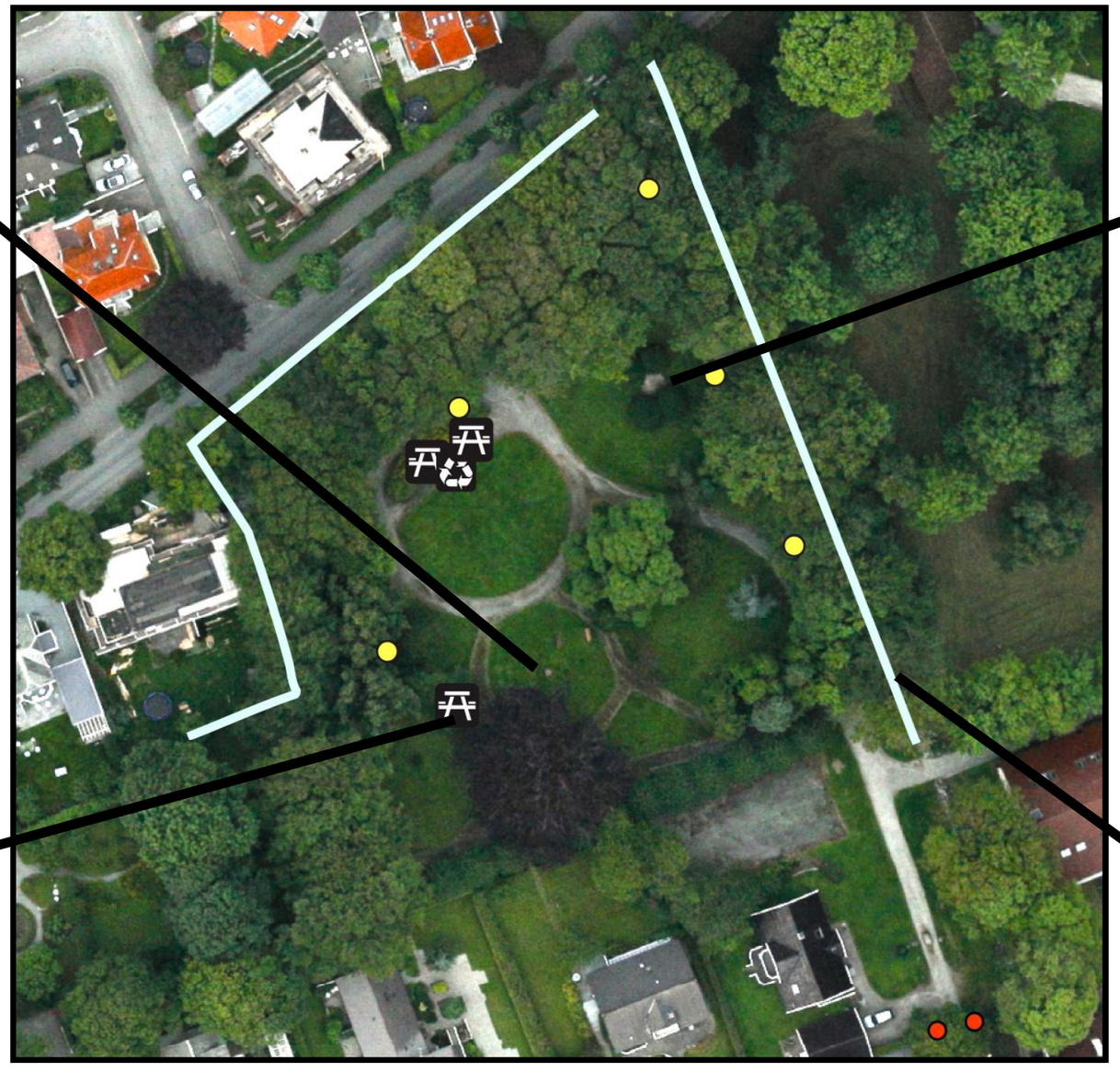

Tegnforklaring

- Steinmur
- Lysmaster
- Benker
- Søppelbøtter

Skiferplattingen har samme plassering som det tidligere lå en dam. Dammen hadde trolig samme formen som skiferplattingen har i dag. I hvert hjørne av plattingen er står det en liten barlindbusk.

I lindelysthuset er det rester etter en fontene. Det er fremdeles en marmorplate montert på betongveggen bak.

Det er steingarder mot nord, øst og mot vest. Steingardene i Munkehagen er lave.

Programmering for Munkehagen
Parkens landskapsstil bevares. Det legges vekt på gode oppholdsarealer for både voksne og barn. Hagen kan fremstå med blomsterprakt i sommerhalvåret.

Tiltak
Under er en liste over forslag til konkrete tiltak for å ruste opp parken og invitere til bruk:

1. Sette opp skilt med informasjon og kart over parken og noen gamle foto.
2. Etablere gangpassasje mot Holmeegenes.
3. Anskaffe benker og avfallbeholdere som passer til formspråket i parken.
4. Vurdere å bytte ut potentillafelt med stauder. (gamle regnskapsbøker med plantelister fra Thora Norem finnes i Norems privatarkiv nr 300 i Statsarkivet i Stavanger)
5. Restaurere eller fjerne betongkonstruksjon/fontene i lindelysthuset.
6. Plante inn nye planter i lindelysthus.
7. Gjøre potentillabed om til staudebed.
8. Lage en belysningsplan. I denne parken er det ønsket mer stemnings- og punktbelysning, som kan fange oppmerksomhet hos folk og som på den måten kan lokke dem inn i parken.
9. Steingard langs Eiganes veien må vurderes restaurert.
10. Vurdere å lage en grillplass i hagen. Forslag til plassering er ved skiferplattingen. Denne kan evt skjermes med for eksempel en pergola med klatreplanter og rustes opp.
11. Sette stålkanter på alle grusstier, for å lette vedlikeholdsarbeid og legge på grus der det er behov.
12. Fundament i den midtre plenen skal vurderes fjernet eller tiltak som kan skjule fundamentet. For eksempel ved å plassere et hageelement som krukke eller skulptur.
13. Sette opp fuglekasser skånsomt i noen av trærne. Dette kan gjøre et besøk i hagen mer spennende for ung som gammel.
14. Vurdere å endre bruk av garasje.
15. Vurdere å forlenge parkareal nordover ved å minske grusareal ved garasje.

Aktiviteter
Under er det beskrevet aktiviteter som er ønsket inn i parken.

- Intimkonserter
- Pop-up aktiviteter som hengekøyer, krokett, badminton osv
- Småmarked med salg eller bytte av planter bøker etc.
- Aktiviteter på 17. mai. Gamle leker som sekkeløp, potetløp, sett halen på grisen osv.

9. Minimarked

4. Fuglekasser

14. Stemningsbelysning

15. Pop-up aktiviteter som hengekøyer eller krokettspill

13. Intimkonserter

16. Grillplass med offentlige griller

OPPSUMMERING

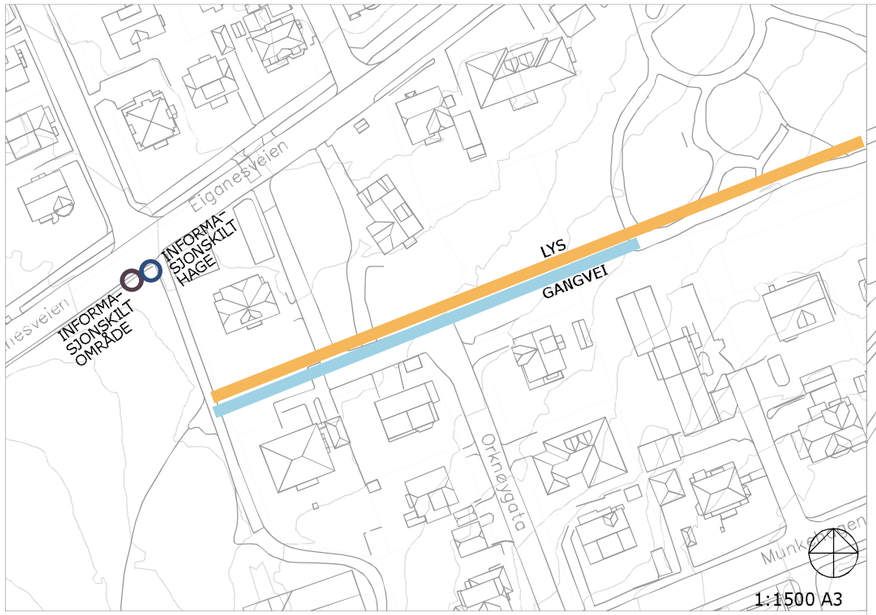

STAVANGER KOMMUNE
PARK OG VEI

16.11.2014

TILTAKSKART FOR DE HISTORISKE HAGENE PÅ EIGANES

TEGNFORKLARING

- Steingarder som bør vurderes restaurering eller reparasjoner.
- Steingarder som bør restaureres.
- Steingarder som bør holdes øye med og vedlikeholdes.
- Manglende gangforbindelse.
- Fontene som vurderes restaurert.
- Ny belysning som danner et sammenhengende belyst område.
- Plante inn nye planter i hekk.
- Ny belysning av spesielle interessepunkter.
- Informasjonsskilt om det historiske området.
- Informasjonsskilt om den enkelte hage.
- Områdeavgrensing.
- Område som kan vurderes etablert som frukthage.
- Område som kan vurderes lysnet.
- Område formet i sirkel av trær bør holdes åpen.
- Siktlinje.

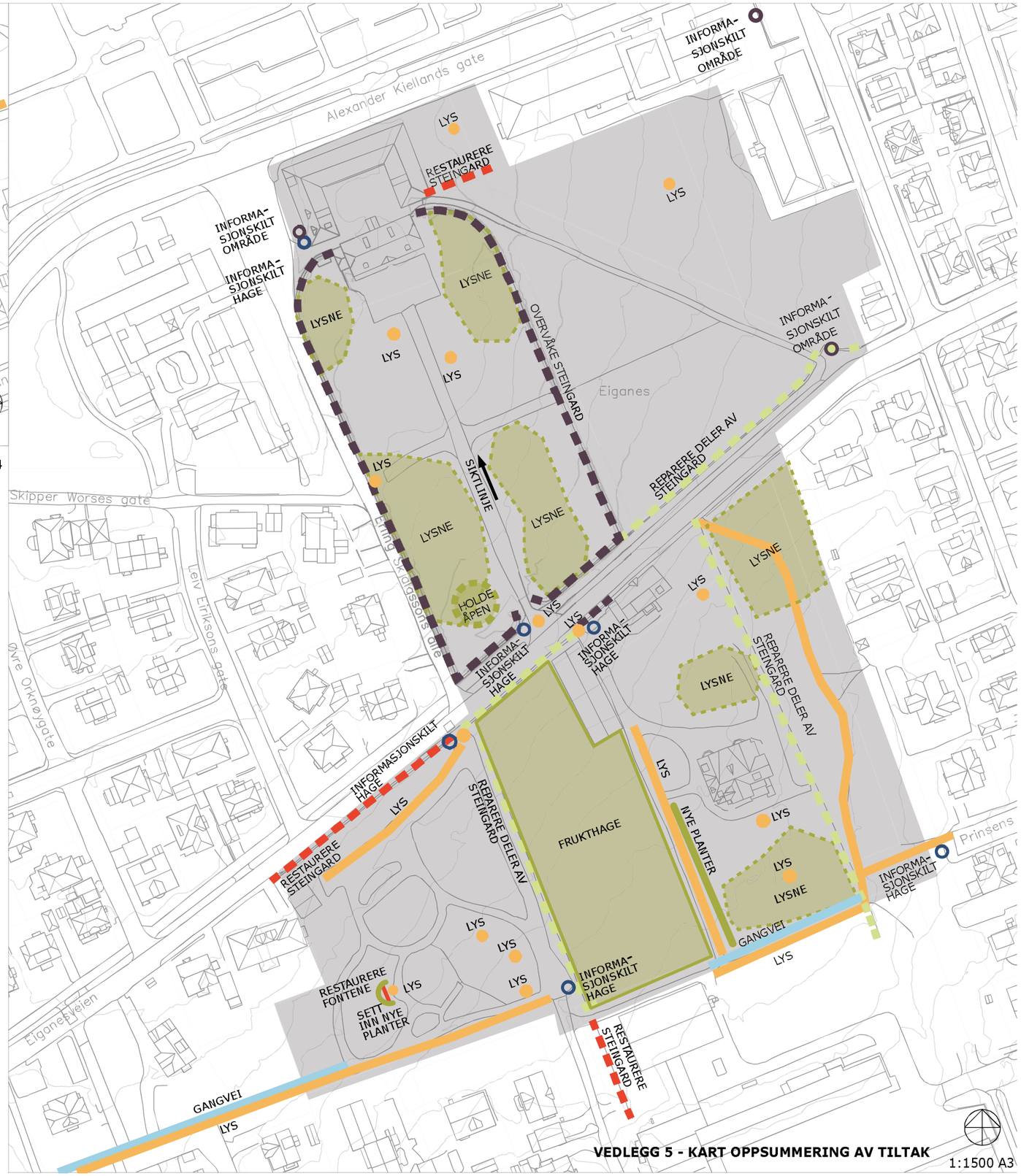

VEDLEGG 5 - KART OPPSUMMERING AV TILTAK

1:1500 A3

Gangforbindelser

Tegnforklaring

- Områdeavgrensing
- Gangforbindelser mellom parkene
- Manglende gangforbindelse

I kartet til høyre er det vist gangforbindelser gjennom området, hvor gjennomfartsgangaksene er prioritert. Stiene som er brukes for å nyte parkene er derfor ikke med i dette kartet.

Det er ønskelig å styrke sammenhengen mellom parkene gjennom gangforbindelser som knytter dem sammen. Kartet under er hentet fra kommuneplanen og viser en gangforbindelse mellom Munkehagen og Holmeegenes som ikke er gjennomført. Det vil være viktig å få denne etablert.

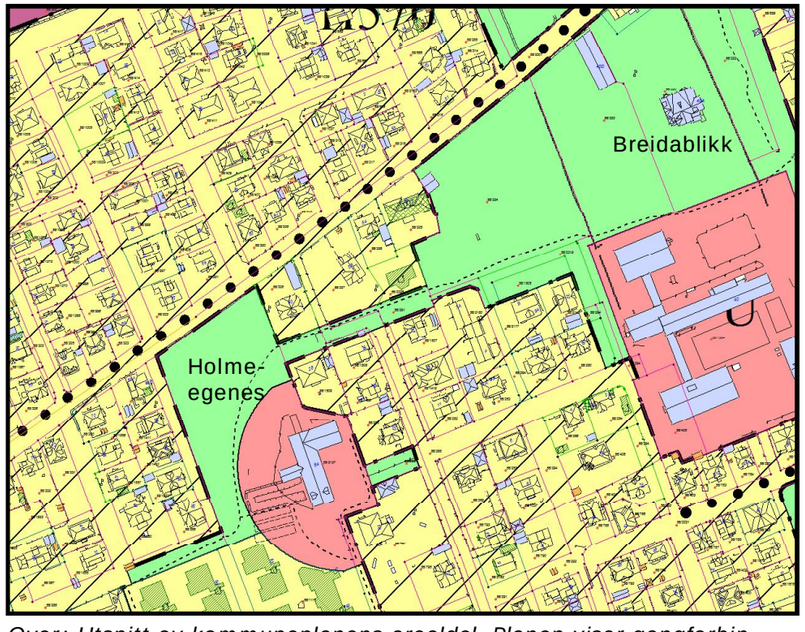

Over: Utsnitt av kommuneplanens arealdel. Planen viser gangforbindelse mellom Munkehagen og Holmeegenes.

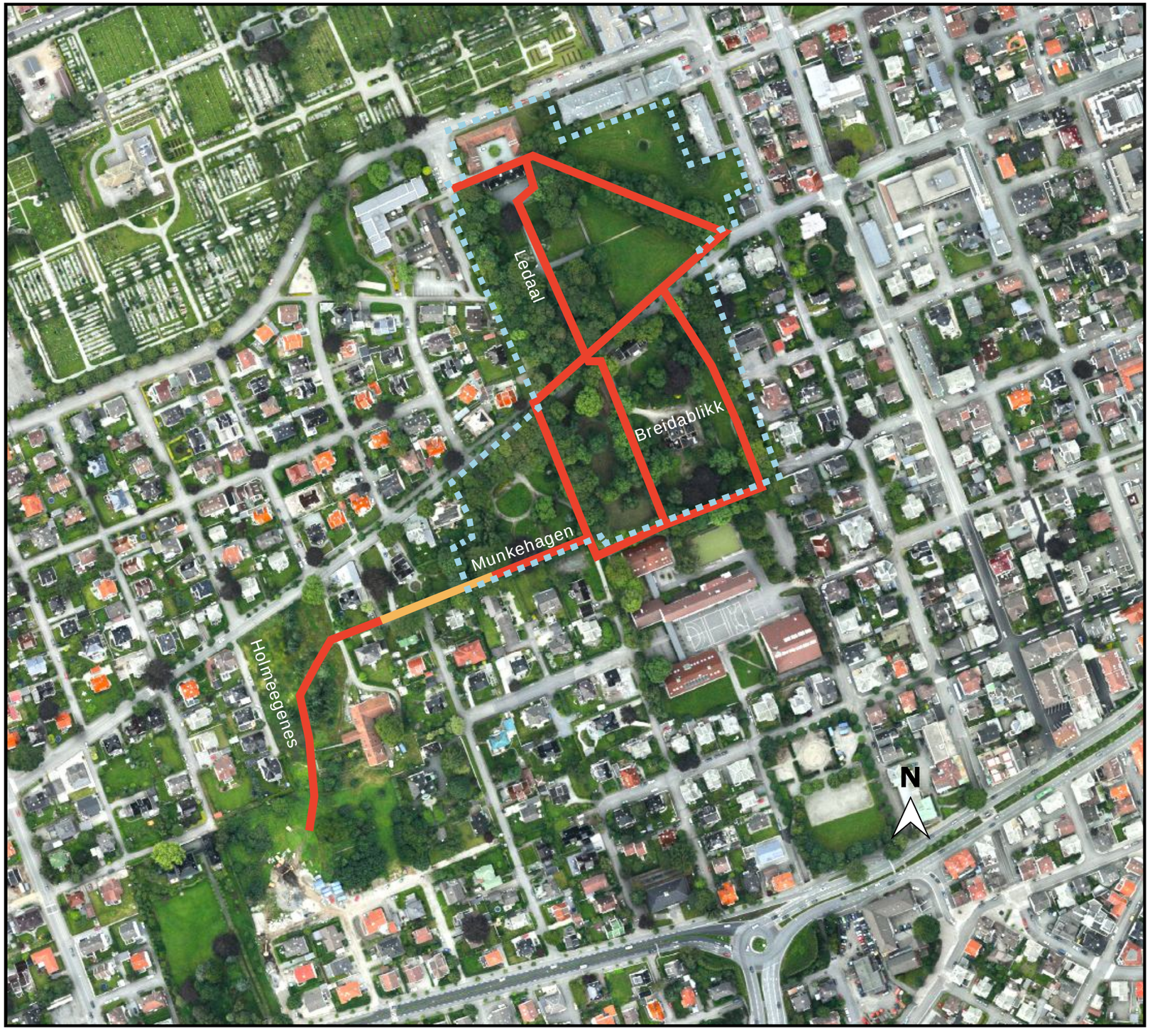

Informasjonsskilter

Det mangler informasjonskilt om de historiske hagene på Eiganes. Utforming og oppsetting av informasjonsskilt er derfor et viktig tiltak.

Det er ønskelig å sette opp skilt med informasjon om hver enkelt park, samt skilt som sier noe om området hagene som helhet.

Innholdet på skiltene kan være:
- velkomst
- parkens historie
- historiske foto eller maleri/tegninger/hageplaner
- kart som viser hvor en er og dagens situasjon
- høydepunkter i parken
- anbefalt fottur på historisk områdekart
- QR-kode med informasjon om parkene

Informasjonsskilt om den enkelte hage.

Informasjonsskilt om det historiske området.

I tillegg bør det også settes opp flere skilt nærmere sentrum, som viser hvilken retning du skal gå for å komme opp til Ledaal, Breidablikk og Munkehagen.

Forslag til plassering av informasjonskilter.

De historiske hagene på Eiganes - før, nå og i fremtiden

Strategien skal omhandle både bevaring og behandling av eldre, samt prinsipper for foryngelse slik at fornyelse skjer på en tilfredsstillende måte.

Trær
Mange av trærne i de historiske parkene på Eiganes er plantet på samme tid. Dette krever spesiell omtanke. Mange har vokst seg svært store og danner mye skygge. Dersom man ønsker mangfold av arter av vegetasjon i hagene og å lysne parkene, må man vurdere å felle trær.

Eldre trær skal tas vare på så lenge det er forsvarlig. Det må følges med på de eldre trærne, slik at de kan taes ned før de faller. Når trærne fjernes skal det vurderes om det skal plantes nye.

Det skal vurderes om noen områder skal gjøres lysere. Dette kan gjøres ved at falne trær ikke erstattes innenfor avmerket området som foreslått på kart.

Et område på Ledaal består av trær plantet i sirkel som danner et lysthus. Dette området bør holdes åpent. Området er markert på kartet.

Allétrær som går ut skal erstattes.

Busker
Det skal vurderes om noen busker skal fjernes på grunn av dårlige vekstforhold eller erstattes med andre arter som er bedre egnet til forholdene. Erstatningsplantene skal være typiske for tidsperioden hagen ble laget i. Det kan vurderes om rosefeltene på Ledaal skal byttes helt eller delvis med staudebed.

Stauder
Det skal vurderes om noen buskfelt i Munkehagen og sommerblomstfelt på Ledaal skal omgjøres til staudebed for større frodighet i parkene. I Munkehagen er det ønskelig å ha et blomsterflor av stauder. Valg av staudearter skal skje etter historisk referanse.

Tegnforklaring

- Område som kan vurderes lysnet.
- Område som bør holdes åpent, som et lysthus.
- Områdeavgrensing.
- Intern inndeling av parkene.

Kart: Kartet viser områder som kan lysnes gjennom vegetasjon.

De historiske hagene på Eiganes - før, nå og i fremtiden

Ledaal
Steingardene ved Ledaal er generelt i god stand. Noen områder har muren begynt å ”bule” ut. Dette kan være tidlige tegn på at steinene blir presset ut. Det kan forventes at det på sikt vil være behov for en restaurering. En mur på utsiden av hagen på Ledaal har rast ut og resten av muren kunne med fordel blitt restaurert da den er i dårlig stand.

Steinmuren langs Hermetikkparken og Eiganesveien trenger vedlikehold. Her er det mange steiner som har falt ned og mange steiner som kan falle fra toppen. Det er bare et spørsmål om tid.

Muren buler ut flere steder. Her kan man forvente at den raser en gang i fremtiden. Dette må holdes øye med.

Muren ut mot Hermetikkfagskolen har rast og er i svært dårlig stand. Dette må repareres/restaureres.

Langs Hermetikkparken og Eiganesveien har flere store steiner rast ned. Her må nedraste steiner legges tilbake og steiner som er løse må settes på plass.

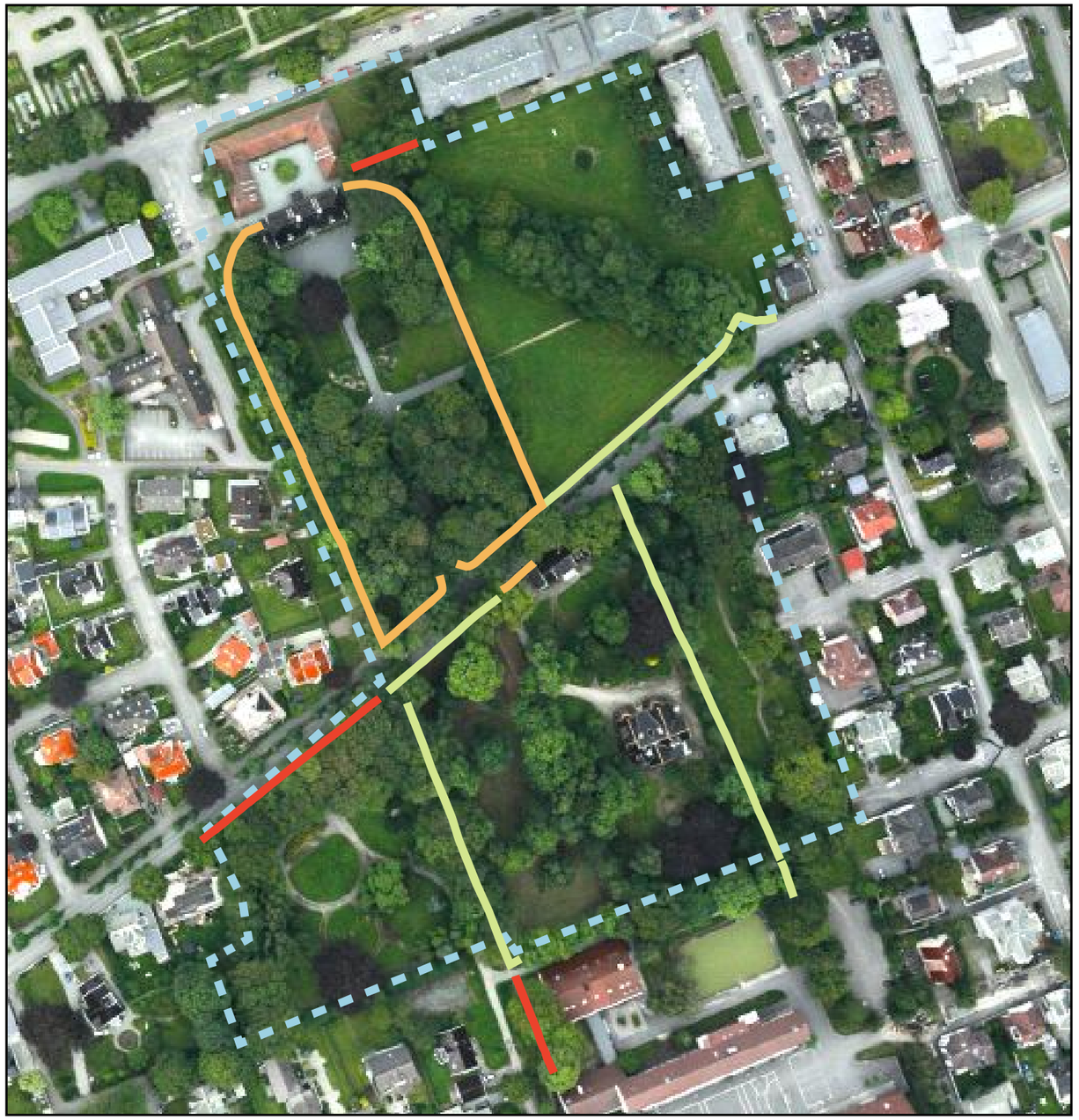

Kart over partier som bør vurderes restauret og reparert.

Tegnforklaring

- Steingarder som bør restaureres
- Steingarder som bør holdes øye med og vedlikeholdes
- Steingarder som bør vurderes for restaurering eller reparasjoner
- Områdeavgrensing

Breidablikk
Murene på Breidablikk er ikke i like god stand som på Ledaal. Disse murene trenger vedlikehold. Det må vurderes hvor omfattende vedlikehold/restaurering en ønsker å gjøre.

Munkehagen
Muren langs Eiganesveien er i dårlig stand. Steiner raser ut av muren og den kan være farlig. Denne muren trenger restaurering. Muren mellom Breidablikk og Munkehagen trenger vedlikehold. Steiner som er løse og i ferd med å falle må legges på plass på en god måte. Det må vurderes hvor omfattende vedlikehold eventuelt restaurering som er nødvendig.

Muren langs Kannik skole fremstår som en steinhaug. Den må vurderes å fullstendig restaureres.

Steingarden på Breidablikk må vurderes restaurert eller reparert for å sikre løse steiner.

Steinmuren langs Eiganesveien i Munkehagen bør restaureres. Den står i fare for å rase ut.

Steinmuren mellom Munkehagen og Breidablikk bør vurderes restaurert eller reparert.

Steingarden ved Kannik skole har falt helt fra hverandre. Den kan behøve en restaurering.

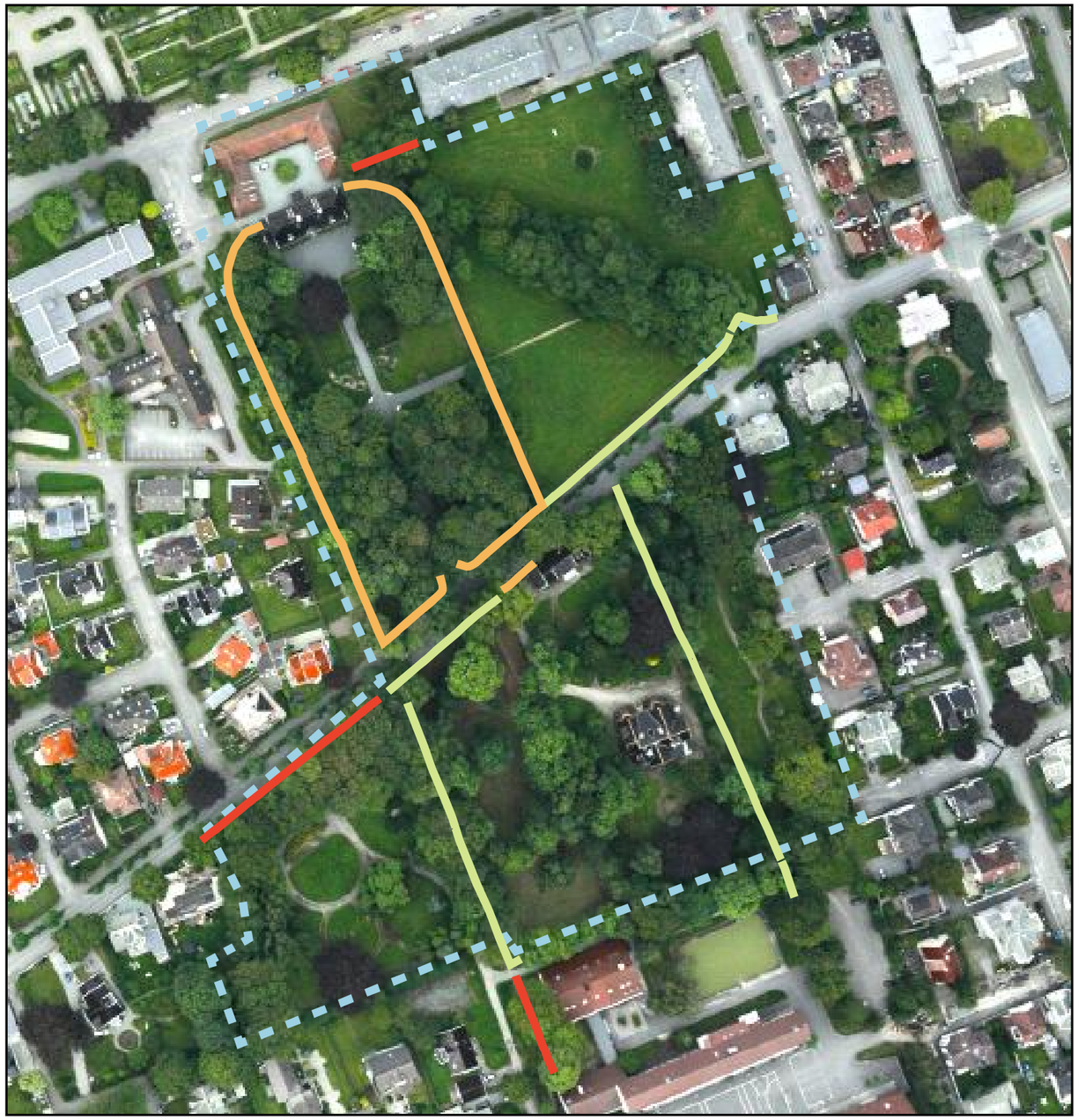

Det skal utvikles en belysningsplan for området. Intensjonen med belysningsplanen er å målrettet tilføre lys i parkene for å gjøre de mer tilgjengelig i den mørkere delen av året, gjøre parkene tryggere og fremheve de delene av parkene som er verdt å få med seg. Til høyre er en overordnet belysningsplan med hovedtrekkene over hvor belysning er ønsket. Under er prinsipper for belysning i de enkelte hagene beskrevet. Disse kan gjerne bearbeides.

Ledaal
Bevare belysning i gårdsrom, bytte armatur og stolper langs hovedaksen i hagen og i allé til stilriktig armatur. Opplysing av enkelttrekroner markert på kart, samt gravplass. Belyse inngangssoner og informasjonsskilt.

Breidablikk
Skifte farge på belysning av bygg til varmere farge. Opplyse enkelttrær slik som markert på kartet. Belyse hovedakse i hagen og sti i øst og sør. Belyse inngangssone med informasjonsskilt.

Munkehagen
Skifte til stiltilpasset armatur og stolper på belysning av gangakse i øst. Belyse inngangssone med informasjonsskilt. Belyse enkelte trekroner. Belyse gangforbindelse til Holmeegenes.

Ledaal

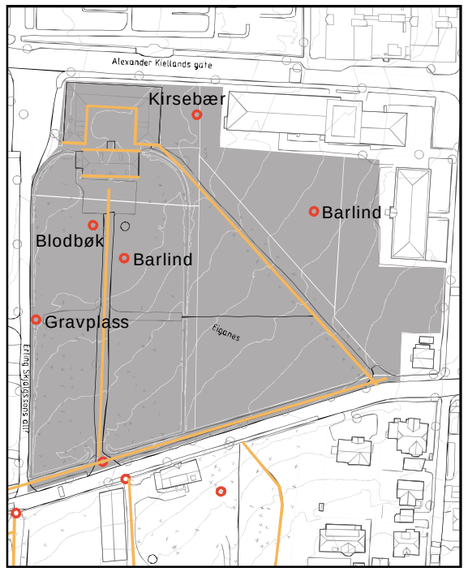

Breidablikk

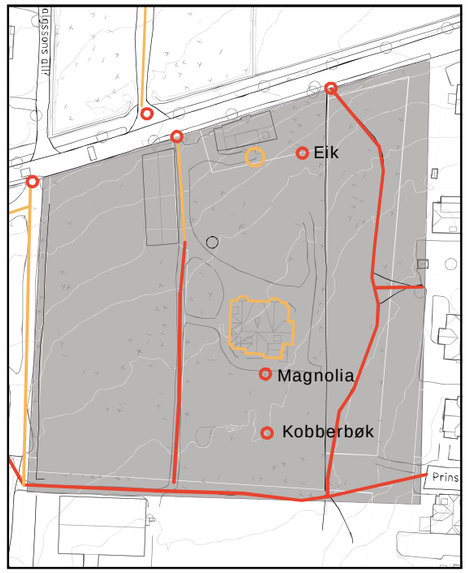

Munkehagen

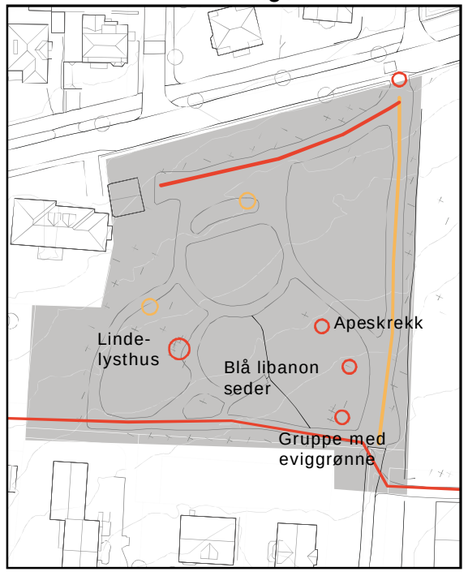

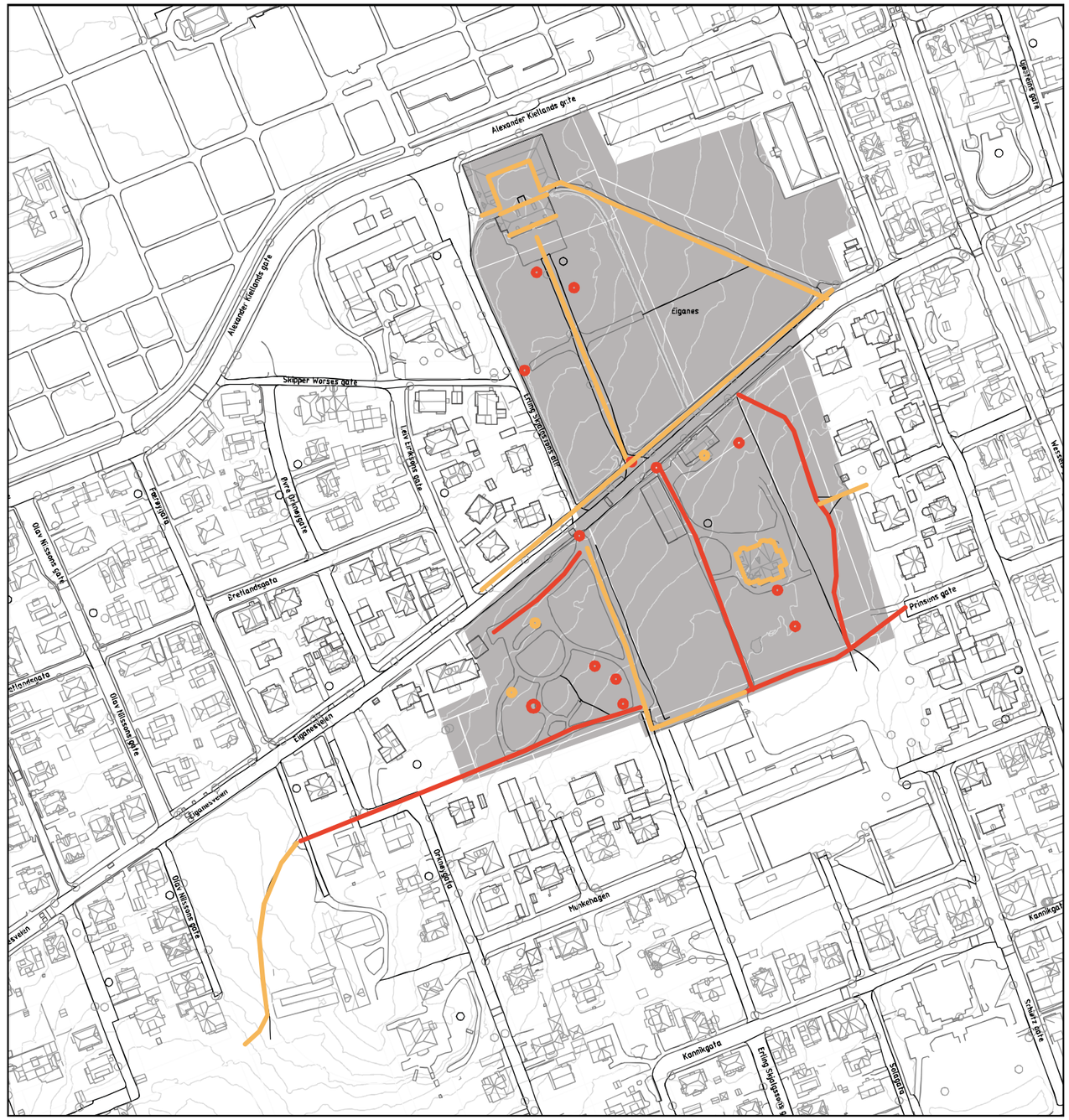

Tegnforklaring

Ny belysning som danner et sammenhengende belyst område.

Eksisterende belysning som danner et sammenhengende belyst område.

Ny belysning av spesielle interessepunkter.

Eksisterende belysning.

De historiske hagene på Eiganes - før, nå og i fremtiden

Møblering

Under er det vist alternativer/eksempler på møblering som kan passe i anleggene. Det må gjøres videre vurdering av dette temaet før møblering bestilles. Farger bør være klassiske og tilpasset stil på møblement og hage.

Benker

1. Denne benken finnes på i gårdsrommet på Ledaal. Den er klassisk og vil passe inn i alle tre parkene.

2. Benkene på Ledaal er gitt i gave til kongeparet. De er klassiske og bør bevares. Benkene er tunge og vanskelige å flytte på. Det kan med fordel være flere lettere benker og stoler i samme stil på Ledaal.

3. Som eksempel på lignende benker som kan suppeleres på Ledaal. Det er et poeng at tilsvarende benker er lettere av vekt. Slik at de lettere kan flyttes. Denne benken heter Goteborg seat fra Farco (nr. 17 i kildelisten). Den finnes også som stol.

4. Dette bildet er blitt tatt på begynnelsen av 1900-tallet *(Stavanger byarkiv)*. Benken har stått i Munkehagen. Det kan vurderes om en slik benk bør rekonstrueres eller det kan brukes lignende benker på Breidablikk og i Munkehagen

5. Denne benken er eksempel på benk som kunne passet i stilen til Breidablikk og Munkehagen. Denne heter Ulefossbenken og lages av Søve (18).

Belysning

6

7

6. Disse armaturene finnes i Gamle Stavanger. De er klassiske og vil kunne passe fint inn i alle tre parkene.

7. Denne armaturen er fra Leipziger Leuchten og heter Alfred I LED (19). Den er et eksempel på lignende armaturer som vil kunne passe i parkene.

8

8. Den bør vurderes om det skal settes ut lyspullerter i parkene på mindre brukte stier. Disse pullertene er brukt på Holmeegenes og kan fint videreføres gjennom alle de historiske hagene. Den heter iWay og er fra iGuzzini (20).

9

9. Disse boksene med lyskastere i står på Breidablikk og Ledaal. Slik de er på Ledaal kan de bevares. Armaturene på Breidablikk bør byttes ut til en annen lystemperatur. Lyset i dag har et kaldt skjær. Nytt lys bør ha lavere Kelvin, som er varmere i fargen.

Avfallsbeholdere

10

10. Denne avfallbeholderen er et eksempel på en enkel og diskret beholder som kan brukes i de historiske hagene. Denne heter Cima og er laget av Falco (21).

11

11. Denne avfallsbeholderen vant en konkurranse i regi av Stavanger kommune. Den er brukt flere andre steder i byen og kan også benyttes i de historiske hagene. Beholderen heter Ironsites og lages av Victor Stanly (22).

Denne listen er en oppsummering av tiltak beskrevet tidligere i heftet. For ytterligere detaljer henvises det til de aktuelle kapitlene.

Tegnforklaring
- Tiltak som har høyest prioritet
- Tiltak som har andre prioritet

Felles tiltak for alle anleggene

Vedlikeholdsstandard
- Ledaal, Breidablikk, Munkehagen og Holmeegenes må bli vedlikeholdt som A-parker.

Gangveier
- Langs gangveiene etableres det solide stålkanter i flukt med terrenget. Da kan en hindre at det gror ut i grusen samtidig som veiens form opprettholdes bedre.
- Gangveiene suppleres med nytt toppdekke. Det skal beskrives hva som skal nyttes.

Møbler
- Benker, avfallsbeholdere, skilt og belysning må få en mest mulig felles utforming og design som passer inn i anleggene.
- Porter bør vaskes, males og repareres ved behov.

Informasjonsskilt
- På utvalgte steder i området må det settes opp skilt som forteller om de historiske hagene på Eiganes.
- Hvert anlegg må få skilt med informasjon om det enkelte anlegget. Disse plasseres ved sentrale innganger.
- Skilt med informasjon over norsk og latinsk navn på plantene kan settes opp for utvalgte planter.
- Henvisningskilt i sentrum som viser retning til det historiske området.

Vegetasjon
- Store ærverdige trær er sentrale elementer som skal ivaretas på beste måte. Det må utarbeides en foryngelsesplan for trebestanden.
- Tilstanden til eldre trær i anleggene må vurderes med visse mellomrom.
- Dersom trær må fjernes eller faller over ende, skal det alltid vurderes innplanting av nye trær. I tydelige alléer skal det alltid plantes inn nytt. Andre steder kan en la være å plante inn dersom det anses som en fordel at det blir litt åpnere.
- Når det plantes inn nye planter bør artsmangfold og tidsriktige arter vektlegges ved plantevalg.
- Buskplantinger må vurderes fornyet og supplert.
- Alle anleggene kan med fordel få tilført staudebeplanting for å øke frodigheten.

Steingarder
- Det må gjøres en registrering av de deler av steingardene som krever restaurering.
- Restaureringer må gjennomføres.
- De steiner som sklir ut på toppen skal legges på plass som en del av det vanlige vedlikeholdet av parken.

Belysning
- Det skal lages en belysningsplan for anleggene.

Annet
- Montere fuglekasser på en skånsom måte i noen av trærne.

Ledaal

Vegetasjon
- Beskjære trær forsiktig, slik at større deler av fasaden på Ledaal synes fra hovedporten.
- Dersom trærne innenfor hekkene i den sentrale aksen faller ned eller må fjernes, skal det vurderes om det ikke skal plantes nye trær, og heller stramme opp til et tydeligere barokk preg.
- Trærne i alléen diagonalt over plenen ved Hermetikkfagskolen bør tilstandsvurderes hvert tredje år.
- Holde lysning åpen mellom trær plantet i sirkelformet lysthus.
- Det kan vurderes om deler eller hele rosebedet på Ledaal skal byttes ut med staudebed. Plantene som velges ut bør være historiske/eldre arter. Det bør søkes informasjon om gamle plantelister for anleggene.

Møbler
- Det bør vurderes om det skal anskaffes stoler eller benker i lignende stil som eksisterende benker. Disse må være enkle å flytte rundt i hagen.
- Det bør vurderes om det skal byttes lysarmaturer til noe som passer bedre i stilen. Stolpene armaturene står montert på, bør være lavere enn eksisterende. Det kan også vurderes om det skal brukes lyspullert i stedet for stolper.

Steingarder
- Steinmur fra låvebygget på Ledaal i retning mot Hermetikkfagskolen, må restaureres der muren har rast. Resten av denne muren bør også vurderes restaurert.

Breidablikk

Vegetasjon

- Det bør vurderes om enkeltbusker i den sørlige delen av hagen bør fjernes der det ikke er gode vekstforhold.
- Det bør vurderes å etablere gressplen eller frukthage på Breidablikk vest.
- Det bør plantes inn nye hekkplanter der det mangler i nord/sørgående retning.

Møbler

- Det bør anskaffes flere benker og avfallsbeholdere til hagen. Disse bør være klassiske og passe i stilen til anlegget.
- Det anbefales mer belysning i parken og det kan nyttes stemningsskapende belsyning som for eksempel lyspullerter eller lysstolper med armaturer i likhet med det som står i Gamle Stavanger.
- Det er et ønske om punktbelysning av enkelt trær og elementer. Det bør vurderes om punktbelysning skal være fargesatt for å skape liv.
- Belysningen av bygget bør endres til et varmere lys.

Annet

- Inngangssonen bør ryddes for gamle trestubber og private avfallsbeholdere.
- Det bør vurderes om det skal etableres en benk av en lang stein på stedet.
- Slipestein bør flyttes til et bedre egnet sted.
- Tråkk på tvers nederst i hagen i sør må anlegges som turveg.
- Tregjerder og porter skal vedlikeholdes, males og repareres ved behov.

Munkehagen

Vegetasjon

- Det vurderes om potentillabed skal gjøres om til staudebed.
- Det må plantes inn nye planter i lindelysthuset.

Møbler

- Det anbefales mer belysning i parken og det kan nyttes stemningsskapende belsyning som for eksempel lyspullerter eller lysstolper med armaturer i likhet med det som står i Gamle Stavanger.
- Det er også et ønske om punktbelysning av enkelt trær og elementer. Det bør vurderes om punktbelysning skal være fargesatt for å skape liv.
- Fontenekonstruksjon må vurderes restaurert.
- Det anskaffes flere benker og avfallsbeholdere til hagen. Disse bør være klassiske og passe i stilen til anlegget.
- Det kan settes ut benker, bord og grill på eksisterende skifer-platting. Det kan også vurderes om det skal bygges en pergola med klatreplanter, som kan skjerme grillplassen fra gangvei i øst.
- Det gamle fundamentet midt i sirkelplen skal få tilbake sin tidligere funksjon som fundament for plantekrukke/skulptur.

Steingarder

- Det bør gjøres en vurdering av om steinmur langs Eiganesveien skal restaureres.

Annet

- Regulert gangpassasje mellom Munkehagen og Holmeegenes må etableres.
- Garasjen kan vurderes omdisponert til kafé eller annet som kan skape aktivitet i parken.
- Det kan vurderes om grusplass foran garasje kan minskes for å øke parkarealet.

Kilder:

Litteratur

Byhistorisk forening - Byhistorisk forening, 52 Poul Holst Poulsson, publisert 22.02.2014 - Reidar Frafjord - http://www.byhistoriskforening.org/byhistorisk_skilting/52-Poul-Holst-Poulsson

Digitalt museum - http://www.digitaltmuseum.no/

Knut Fosså – Hager i Stavanger- Hovedoppgave ved Norges landbrukshøgskole Hagebruksavdelingen - Vollebekk mars 1954

Munkehagen - Bevaring av en 1800-talls prydhage i Stavanger. Imke W. Schöberle, November 2004.

Praktfulle hager og historiske gods - Knut Langeland, 1. opplag 2013, Oslo, Vigmostad & Bjørke AS.

Riksantikvaren - http://www.kulturminnesok.no/Lokaliteter/Rogaland/Stavanger/LEDAAL-museum - 20.10.14

Schnitler, Carl W. - Norske haver, den norske havekunstens historie.

Stavanger museum – http://www.museumstavanger.no/museene/ledaal/historikk/ - 13.05.14

Stavanger Museum/Årbok - Stavanger Museum/Årbok årgang 81 (1971), s. 91-110

Store norske lekiskon - https://snl.no/Stavanger%2Fhistorie 30.10.14

Inspirasjonsbilder

1. http://www.mesterhagen.no/index.php?c_=KPMImageGallery&m_=showPopup&KPMId=8666&imagenr=0

2. http://www.hageplanlegging.com/tag/umb/

3. http://vasterastradgard.se/blogg/page/6/

4. http://www.biopix.dk/fuglekasser_photo-64809.aspx

5. http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bergenhus_Castle_sign.jpg

6. http://www.dragbike.eu/historie.htm

7. http://www.museumstavanger.no/museene/norsk-barnemuseum/den-kulturhistoriske-lekeparken/

8. http://www.verdidea.com/en/catalogo/detail/80

9. http://www.krikaveien9.no/2014/06/15/blomstermarked/

10. http://www.oa.no/nyheter/article6091703.ece

11. http://budiromsdal.net/grafikk/album/default.asp?underkatalog=2010.05.17%20-%20Nasjonaldagen%20i%20Bud%20og%20Bergseth&orderBy=ASC&sortBy=Name

12. http://www.paaruplejren.dk/2011/08/legepladsen/110607-dsc_3770/

13. http://www.somnahornmusikk.no/201106-KorpsturTilRiga.htm

14. http://blogg.svenskfast.se/boende/julbelysning-utomhus/

15. http://chillaxhengekoyer.no/

16. https://www.bergen.kommune.no/omkommunen/avdelinger/gronn-etat/9194/article-97797

17. http://www.falco.co.uk/products/street-furniture/seatings-with-backrest/seat-goteborg/

18. http://www.sove.no/no/x-product-item.php?val=941

19. http://www.leipziger-leuchten.com/detailpage_luminiares/kategorie/heritage-luminiares/items/ALFRED_I_LED.html

20. http://products.iguzzini.com/iway_round

21. http://www.falco.co.uk/products/street-furniture/litter-bins/cima-litter-bin/

22. http://www.victorstanley.com/product/s-42-2/